

KAAP DIE GOEIE HOOP AAN DIE BEGIN VAN DIE 18 DE EEU

DAGVERHAAL

VAN LUITENANT KAJE JESSE SLOTSBOO,

BYGEHOU TYDENS DIE EKSPEDISIE

NA DIE

GROOT-NAMAKWAS

1712

P.L. SCHOLTZ, M.A., D.LITT.ET PHIL.

Uitgegee deur die skrywer: Sewende Laan 21, Bellville, 7530

2002

INHOUD

ILLUSTRASIES	i
AFKORTINGS WAT AANGEVUL IS	ii
VOORWOORD	v
1. HISTORIESE AGTERGROND	1
1.1 Verwysings.....	5
2. DIE DAGVERHAAL	7
2.1 Aanhef en opdrag.....	7
2.2 Dagingkrywings : 13 Oktober 1712-22 November 1712....	8
2.3 Verklarende aantekeninge.....	
2.4 Verklarende woordelys.....	46
3. BYLAES	
3.1 Jordaan-Esterhuyse, 20 Mei 1977.....	51
3.2 Kaje Jesse Slotsboo (1668(?) – 1726) biografiese besonderhede	52
3.3 Resolusie van die Politieke Raad 11 Oktober 1712	54
3.4 Instructiën – Luijtenant, 11 Oktober 1712	57
3.5 Skrywe aan Landdros Mulder en die Burgeroffisiere	60
3.6 Mulder – Helot, 13 Oktober 1712.....	62
3.7 Die Bachelijplaats-ooreenkoms, 3 November 1712	63
3.8 Luitenant Slotsboo se verslag vanaf die ongelukkige Vallei, 3 November 1712.....	65
3.9 Verklaring van Jacobus Overneij	67
3.10 Verklaring van Harmanus van den Bergh en Matthijs van den Bergh	69
3.11 Verklaring van Jan Lambertzon	71
BRONNELYS	72
REGISTER	75

Geset in Times Roman 10 pt. Deur mev. M.D. Scholtz

Gebind deur

ISBN 0-620-28974-0

Alle kopieregte voorbehou. Geen gedeelte van hierdie werk mag gereproduseer word op enige manier, meganies of elektronies, insluitende plaat- of bandopnames en fotokopiëring, sonder die skriftelike toestemming van die skrywer nie. Redelike aanhalings vir navorsingsdoeleindes sal aanvaarbaar wees.

ILLUSTRASIES

KAAP DIE GOEIE HOOP AAN DIE BEGIN VAN DIE 18 DE EEU.....	Titelplaat
1. ROETEKAAART : KAAP DE GOEDE HOOP 1660 – 1712	Tussen bladsye 72-73
2. DIE BERGHFONTEIJN-INSKRIPSIE EN DIE GESONKE FONTEIN.....	ditto
3. DIE HEERENLOGEMENT-BERGGROT	ditto
DIE HEERENLOGEMENT-INSKRIPSIES.....	ditto
4. COMPAGNIESDRIFT (OLIFANTSRIVIER) ALIAS BOONTJIEGATDRIF.....	ditto
5. SONQUAS-BACKELEIJPLAATS.....	ditto
6. MATZIKAMMA.....	ditto

AFKORTINGS WAT AANGEVUL IS

a	tot (bv. 7 a 8)
agtbn.	agtba(a)ren
bZ	bv. sijlbZ = sijlieden
caps.	capteijns
comp.	Compagnie; companië
corp(s).	corporael(s)
depost.	deposant
do.	dit(t)o
dubbt.	dubbeltje
E.; Eds.	Edele(s)
enz.	enzovoorts
gecommtt.	gecommitteerdens
gemt.	gemelte
gen(t).	genoemde; genaemt(e); genoemt(e)
jo.; jge.	Jongste
lb.	libra (pond)
meergem.	meergemelte
mitsgrs.	mitsgaeders;
mons.	monseigneur
mr.	meester; mijster
N.	noord(t)
N.B.	Nota Bene
O.	oost
ose.	onse(n)
ps.	pees (=stuk)
recqe.	recqueninge(n)
	ver-(bv. <u>ver</u> lost; <u>ver</u> -laaten)
&(a).	ensovoorts; et cetera
S.	suid
secret.	secretaris; secretarije
schell.	schellingh
sergt.	sergeant
Snte.	Sinte
soldt.	soldaet
sijl. ;	sijlieden; sijluiden
tamboer	tamboerslaner
u.	uuren
U&; U Ed.	U Edele

U.L.	U Lieden
Ulto	ultimo (=laaste dag van die maand)
v.	van; versus
voormt.	voormelte; voornoemte
vrijl.	vrijlieden; vrijluiden
vr.	ver en ver-
w.	wes
Z	teken waarmee afgekort is. (Bv. voorsZ=voorseijde);

VOORWOORD

Enige jare gelede onderwyl skrywer navorsing vir ‘n graad gedoen het, is daar naartoe gesoek na luitenant Kaij Jesse Slotsboo se 1712-dagverhaal. In die Kaapse staatsargief berus verskeie vroeg- agtiende-eeuse dokumente wat pertinent na Slotsboo se kommando-ekspedisie verwys. Dié Slotsbookommando het in Oktober 1712 inderhaas na die Olifantsrivier in die noorde vertrek om teen die beweerde vyandige Groot-Namakwas op te ruk. Ondanks onvermoeide pogings kon die Slotsboo-joernaal van die reis nie teruggevind word nie, en moes teen wil en dank aanvaar word dat dit verlore geraak het, of allig nooit bestaan het nie.

Toe die saak by geleentheid met dr. Anna Böeseken bespreek is – sy was indertyd besig om die resolusies van die Politiek Raad te redigeer – het sy aan die hand gedoen dat die onderhawige dokument by die Ryksargief in Nederland aangevra word. Maar ook dié poging het op niks uitgeloop.

Etlike jare later is toevallig met prof. R. Elphick van die Verenigde State van Amerika in die Kaapse argief kennis gemaak. Tydens ‘n gesprek met die professor – hy het vroeër uitvoerig navorsing oor Suid-Afrikaanse geskiedenis in Nederland gedoen – het hy terloops na die Slotsbooreisjoernaal in die Ryksargief verwys. In die lig van hierdie nuwe inligting is die Direkteur van Argiewe in Pretoria genader ten einde die betrokke dokument vir die Suid-Afrikaanse argief te bekom. Die Direkteur het dit goedgevind om die S.A. Ambassade in Nederland oor die aangeleentheid te nader. Soos dit uit die skrywe van die Hoof van die Kultuuraangeleentheid (S.A.Ambassade) blyk (BYLAE no.3.1), “kon (hulle) egter niks vind nie.” Die Direkteur het agterna in ‘n skrywe (in skrywer se besit) self ook “gewonder of die Hollanders wel baie moeite gedoen het.”

Senior argiefpersoneel in Kaapstad het destyds geglo dat die saak politieke ondertone gehad het, veral in die lig van die feit dat Suid-Afrika en Nederland mekaar in daar die stadium nie altyd op politieke en kulturele vlak kon vind nie.

Kort hierna het ‘n Geskiedenis-student van die Universiteit van Wes-Kaapland ‘n studiebeurs ontvang om in Nederland navorsing te doen. Voor sy vertrek is hy terloops gevra om die Slotsboo-joernaal op te spoor en terug te bring. Ongelooflik soos dit mag klink, het die Ryksargief kort na die student se aankoms laat weet dat ‘n mikrofilm van die Slotsboo-dagverhaal afgestuur sou word, na ontvangs van X (aantal) guldens – beskeie

bedraggie! Die personeel van die Ryksargief het glo gemeen dat daar vroeër op die verkeerde plek gesoek is. Na ontvangs van die mikrofilm is die dokument getranskribeer, maar vanweë private opdragte en ander verpligtinge is dit nie persklaar gemaak nie.

Anders as wat normaalweg die gebruik is, is die Slotsboo-manuskrip feitlik verbatim getranskribeer. Slegs enkele geringe redigerings en “regstellings” is aangebring: Eerstens is alle eiename, plekname en die name van liggame met beginhoofletters (en meestal vas) geskryf. Alternatiewe spelvorme is onveranderd gelaat; derhalwe kom vorme soos wagen en waagen, Drakenstyn en Draakensteijn en dergelike meer dikwels voor. Voorts is die paragrafering, interpunksie en sinskonstruksies ewe-eens onveranderd gelaat; slegs in enkele uitsonderlike gevalle is ‘n addisionele leesteken ingevoeg om die lesing vir die waarskynlike leser te vergemaklik. Verder is die groot aantal afkortings in die teks (en die bylaes) stilswyend aangevul om eweens die leeswerk te fasiliteer. Vorme soos Hendrk, Hottent en Decembr is spontaan voluit geskryf; slegs enkele vorme soos ‘s, ‘t en d’ is behou omdat hulle geen leesprobleem inhou nie. Enkele gevalle van spelglipse is wel verbeter, maar dan is die verbetering tussen hakies aangedui: ve(r)trocken en mo(e)sten.

Noodsaaklike voetnote (aantekeninge) by die joernaaltekste is aan die einde van die manuskrip bygevoeg. Begryplikerwys sal ‘n vroeg-agtiende-eeuse geskrif woordvorme bevat wat aan die gewone leser onbekend is; derhalwe is ‘n volledige lys verklarings aangeheg. Die register aan die einde behoort naslaanwerk te vergemaklik.

Die Slotsboo-ekspedisie het ongetwyfeld historiese betekenis in die Suid-Afrikaanse opset: Enersyds, omdat dit tot in daardie stadium (1712) sonder meer een van die grootste gesamentlike kommando’s in die sestigjarige bestaan van die Kaap die Goeie Hoop was. Die Slotsbookommando het bestaan uit beroepsoldate van die Kaapse garnisoen, burgers van die Kaapse, Stellenbosse en Drakensteinse distrik, asook ‘n sestigtal lojale Hottentot (Khoi)-krygers wat uit eie vrye wil aangesluit het. Kort om, ‘n formidabele en goedtoegeruste militêre mag van 181 koppe. Verstaanbaar dat dit ‘n baie duur onderneming van die Verenigde Oos-Indiese Kompanjie (VOC) geword het, en dat reuse-voorrade – ammunisie, slagvee, rys, brood (beskuit), drank (arak en brandewyn) krale en tabak – tydens die tog uitgedeel moes word. Geen wonder nie dat die joernaal insiggewende besonderhede verstrek ten opsigte van die vroeg-agtiende-eeuse militêre gebruike, organisasie,

strategie, dissipline en onderlinge samewerking. Les bes, word verhelderende inligting verskaf aangaande die sensitiewe veeruilkwessie en natuurlik die onderlinge verhouding tussen die blankes, Hottentotte (Khoi), Boesmans (San) en die Namakwas.

Ten slotte bly die ervarings van die kommando, die byna bomenslike ontberings deur die onbegaanbare Sandveld en die ongelooflike uithouvermoë en lojaliteit van die burgers, soldate en Hottentotte, 'n onbesonge, epiese relaas uit die vroeë Kaapse geskiedenis. Ironies genoeg, was die Slotsboo-ekspedisie – in die Algemene Geskiedenis is daar verskeie, vergelykbare voorbeelde – 'n durabele en nodelose avontuur.

By wyse van afsluiting: Die navorser word getref deur die netjiese en kladvrye skoonskrif van die Slotsboo-joernaal. Dit is onwaarskynlik dat dié dokument tydens die kommandotrek geskryf is; daarvoor was die reis te stormagtig en ongerieflik. Dit wil veeleer voorkom of dié netjiese dokument (in die eerste persoon geskryf) 'n diktaat van Slotsboo was, moontlik geskryf na sy terugkeer na die Kaap. (Hy sou stellig daagliks saaklike aantekeninge van die reis bygehou het. Interessant ook dat die twee dokumente wat tydens die tog opgestel kon gewees het, t.w. die Bakleiplaas- en die Ongelukkige Valleidokument, nie deur die skrywer van die Slotsboodagverhaal geskryf is nie. Moontlik is dié twee genoemde dokumente, wat in die Kaapse argief berus, afskrifte van die oorspronklikes; daarom dat die enerse handtekening op die Bakleiplaas-ooreenkoms die handskrif van die skrywer van beide dokumente is.

By 'n finale beoordeling is dit duidelik dat, ondanks swak formulering en 'n gebrekkige kennis van spelling, interpunksie en paragrafering, die Slotsboodagverhaal 'n insiggewende, vroegagiende-eeuse, historiese dokument is.

Skrywer betuig graag sy dank en waardering jeens die personeellede van die Staatsargief (Kaapstad), die Nasionale Biblioteek (Kaapstad), die Kasteel-Biblioteek (Kaapstad), die Universiteitsbiblioteek (Stellenbosch) en die Stadsbiblioteek (Bellville). 'n Besondere woord van dank en waardering ook aan drs. Con de Wet, S. Huigen, M. Strydom, mnr. Fanie Nieuwoudt, mev. Hannie van Zyl en mev. Hanna Botha vir inligting wat vir hierdie studie onontbeerlik was.

DIE SKRYWER

BELLVILLE
JANUARIE 2002

1. HISTORIESE AGTERGROND

Vroeg in Oktober 1712 ontvang die Kaapse owerheid onrusbarende berigte wat daarop dui dat veglustige Groot-Namakwas noord van die Olifantsrivier voornemens was om die blanke veeboere en sekere Grigriekwa-Hottentotte (Khoi) in die Piketberg-omgewing te beroof en te verjaag.

Die Politieke Raad het die aangeleentheid in 'n baie ernstige lig beskou en die saak onverwyld tydens 'n gewone raadsvergadering op Dinsdag, 11 Oktober 1712, bespreek.¹ Die Raad se vernaamste inligtingsbron was die skrywe van die kneg van Willem ten Damme, 'n voormalige opperchirurgyn (wondheelmeester) en vertroueling van goewerneur W.A. van der Stel. Hy het sedert April 1712 die vergunning gehad om die leningsplaas “T Klijgat of Sungascloff” (naby Piketberg) vir sy kuddes te gebruik.² Wat Willem ten Damme se kneg berig het, was inderdaad onstellende nuus: Want tussen 4000 en 5000 wraaksugtige Groot-Namakwas was glo in aantog na die suide. Die voorhoede het na bewering reeds tot aan die Olifantsrivier (Tarrakamma) gevorder waar “enige Bossiesmans Hottentots met hunne vrouwen en kinderen gemassacreert” is.³

Die Groot-Namakwas het ook by geleentheid gedreig, aldus bevriende Boesmans (San), om sodra die vol Olifantsrivier veilig oorgesteek kon word, na die Piketberg op te ruk om die “Duijtse” (blankes) en sekere Hottentotkapteins (vriende van die Kompanjie) te beroof en te molesteer.

Jacobus Overnej, 'n veeboer, wat sedert 1709 die leningsplaas “Aan de Crommerivier”⁴, ten oosten van die Piketberg, op lening gehad het, het die onrusbarende berigte van bevriende Boesmans (San) verneem. Die gevolg was dat hy en verskeie Hottentot-kapteins van die omgewing hul woonplekke verlaat het, met hul vee en besittings die Bergrivier oorgesteek en in die rigting van die Swartland beweeg het.⁵ Maar ook ander veeboere van die Piketberg-omgewing het van “schrik en vrees” hul plase verlaat, aldus die berig wat Matthijs van den Bergh uit Piketberg na die Kaap gestuur het.⁶

Van nader beskou, wil dit voorkom of dit juis Overnej se handel en wandel was wat aanleiding gegee het tot dié gewraakte uitstrooisels wat die gemoedere gaande gemaak het. Dit blyk dat Overnej etlike maande vantevore saam met drie Hottentotte in 'n wa tot oor die Olifantsrivier gereis het om olifantstande by die “Bossiesmans van de Klijne Amacquas” te ruil.

Nadat die transaksie beklank was, wou Overnej glo ook vyf verse van die Boesmans ruil, wat nie moontlik was nie daar die diere na bewering aan die Groot-Namakwas behoort het. Daarop het Overnej glo die verse met geweld by die Boesmans afgeneem en by sy kudde gevoeg. Of die gerugte aangaande die dreigende houding van die Groot-Namakwas deur bevriende Boesmans na die Piketberg gebring is, en of dit straks 'n fabriek van 'n vreesbevange Overnej was, is nie duidelik nie. Wat feitlik seker is, is dat gerugte dit wou hê dat die Groot-Namakwas wraak op Overnej, die blankes en sekere bevriende Hottentot-krale gesweer het. Hulle was van voorneme om hul beweerde verliese by die eerste die beste geleentheid goed te maak.⁷

Uit die notule van die Politieke Raadsvergadering van 11 Oktober 1712 blyk dit duidelik dat die verhouding tussen die Groot-Namakwas en die blankes aan die begin van die agtiende eeu nie baie hartlik was nie. Die sekretaris van die Politieke Raad, Pieter de Meijer, het onder meer beweer dat daar met die Namakwas nog nooit tot "eenigh onderlingh goed verstand" geraak kon word nie. Daarom verbaas dit nie dat daar besluit is om, ter beveiliging van die "goede ingeseetenen" van die Piketberg, die invallers met 'n kommando van 100 berede soldate en burgers tegemoet te gaan.⁸ Die kommando sou aangevoer word deur die hoogegeagte en bekwame luitenant Kaje Jesse Slotsboo van die Kaapse garnisoen,⁹ bygestaan deur burgeroffisiere en landdros Johannes Mulder van Stellenbosch.

Indien die kommando sou bevind dat die blankes en ander se vee reeds in die Piketberg-omgewing geroof is, of dat die mense gemolesteer is, moes die "roofvogels" opgespoor en die gesteelde vee afgeneem word. Luitenant Slotsboo se instruksies gaan verder omdat dit duidelik gestel is dat indien die omstandighede dit vereis, daar tot geweld oorgegaan kon word. Andersins moes sake in der minne gereël word, en die Namakwas diplomatie oorreed word om na hul land terug te keer, in welke geval hulle op die Kompanjie se "vrintschap en protectie" kon reken. Indien die Namakwas nie tot rus en vrede oorgehaal kon word nie, moes die leiers aangekeer en na die Kaap gebring word.¹⁰

Soos reeds gemeld, moes landdros Mulder die kontingent vergesel sodat luitenant Slotsboo kon staatmaak op die steun, leiding en advies van 'n senior Kompanjiesamptenaar.¹¹ Die kommando self moes saamgestel word uit 25 garnisoensoldate, en 25 burgers uit elk van die Kaapse, die Stellenbosse en die Drakensteinse distrik. Uiteindelik het die samestelling van die kommando heel anders daar uitgesien: 40 Kompanjiesamptenare, 26

Kaapse burgers, 24 dragonders en 32 burgers van Stellenbosch en Drakenstein.¹²

Die burgeroffisier van die Kaapse distrik was vaandrig Johannes Laubser; kornet Warnar van den Brink het Stellenbosch verteenwoordig en vaandrig Jacobus de Lange die distrik Drakenstein. Hierdie offisiere sou saam met luitenant Slotsboo en landdros Mulder 'n offisiere-in-rade vorm. Dit was 'n soort ad hoc- Militêre Raad wat deur die Politieke Raad ingestel is om oor "eenige zaak van belang" te besluit.¹³

Terwyl die kommando reeds onderweg was, het vier lojale Hottentot-kapteins en 55 Hottentotte, gewapen met "pijl, boogh en assagajj", by die groep aangesluit. Hulle het onontbeerlike hulp en lofwaardige diens op die veeleisende tog gelewer.¹⁴ Die kommando het uiteindelik uit 181 koppe bestaan, en was goed voorsien van ag waens, wapens, tente, proviand, ammunisie, snuisterye, tabak en drank (arak en brandewyn).

Soos vooraf bepaal, moes alle offisiere en manskappe teen Saterdag, 15 Oktober 1712, of op die allerlaaste teen Maandag, 17 Oktober, op De Kleine Bos (Dal Josafat), die plaas van heemraad François du Toit, byeenkom. Dit was indertyd 'n bekende plaas, anderkant Ceciliasdrif in die distrik Drakenstein. Vandaar moes die kommando volgens die destydse "krijgsgebruik" ordelik met die kortste pad na die onrusgebied vertrek. Onderweg moes inligting aangaande die vyand ingewin word, sodat dienooreenkomstig gehandel kon word.

Die instruksies van die offisiere maak ten slotte gewag van die reëlins ten opsigte van aangeleenthede soos die gebruik van die ammunisie en proviand, die handhawing van orde en dissipline, besluite van die offisierraad, protokol en breë algemene riglyne.¹⁵

Die kommando wat eers op 17 Oktober gereed was, het na die Vier-en-Twintig Riviere gemarsjeer en van daar noordwaarts deur die Sandveld, 'n wêreld van swaar sand, klipperige hoogtes en ondeurdringbare bosse. Dit was 'n uitgeputte kommando wat op 31 Oktober na 'n uitmergelende tog van nagenoeg 300 kilometer by Kompanjiesdrif in die Olifantsrivier aangekom het. Na die gevaarlike oortog is langs die rivier af beweeg tot by Bakleiplaas, 'n kaal, onherbergsame heuwelrug sonder water en weiding. Soekgeselskappe het hiervandaan die rivier tot by die mond verken op soek na die vyand. Daarna het die Krygsraad die hele situasie in oënskou geneem en eenparig besluit om huis toe te gaan. Die benarde kosposisie, die

vrugtelose gesoekery na die Namakwas en die ontevredenheid onder die burgers het dié besluit genoodsaak.¹⁶ Die kommando het met 'n enkele afwyking feitlik dieselfde roete huis toe gevolg tot by die Ongelukkige Vallei waar Slotsboo 'n verslag oor die ekspedisie opgestel en vooruit Kaap toe gestuur het.¹⁷ Die burgerkommando van Stellenbosch en Drakenstein het toestemming gekry om hiervandaan op eie stoom huis toe te gaan. Die Kaapse kommandodeel het wes van die Piketberg beweeg met die doel om vee by die Hottentot-krale in die Swartland te ruil. Die Kaap is op 22 November na 'n afwesigheid van 40 dae bereik.

Ten slotte, die Overnej-saak: Dié aangeleentheid is op 28 Februarie 1713 in die Politieke Raad te berde gebring, toe dit geblyk het dat Overnej deeglik deur die kommissaris ondervra is om 'n verduideliking te gee van sy optrede wat na bewering dié nodelose ekspedisie van luitenant Slotsboo tot gevolg gehad het. Die fisikaal het al die verklarings van die onderskeie deponente deeglik nagegaan¹⁸ en tot die gevolgtrekking geraak dat Overnej "niet ten quade konde g'imputeert worden." Maar by dieselfde geleentheid is Overnej verbied om met sy vee in die veld rond te swerf. Hy sou egter toegelaat word om na sy plaas aan die Crommerivier terug te keer.¹⁹ Dit wil voorkom of Overnej besluit het om nie van dié vergunning gebruik te maak nie, want 'n maand later het die Raad aan hom verlof gegee om met sy vee "een halv jaar in 't Swarteland te weijden". Die enigste voorwaarde was dat die beoogde weiplek nader omskrywe word, ten einde te verseker dat die bure op generlei wyse benadeel word.²⁰

En daarmee het die gordyn finaal gesak oor 'n futiele, historiese gebeure in die Kaapse geskiedenis

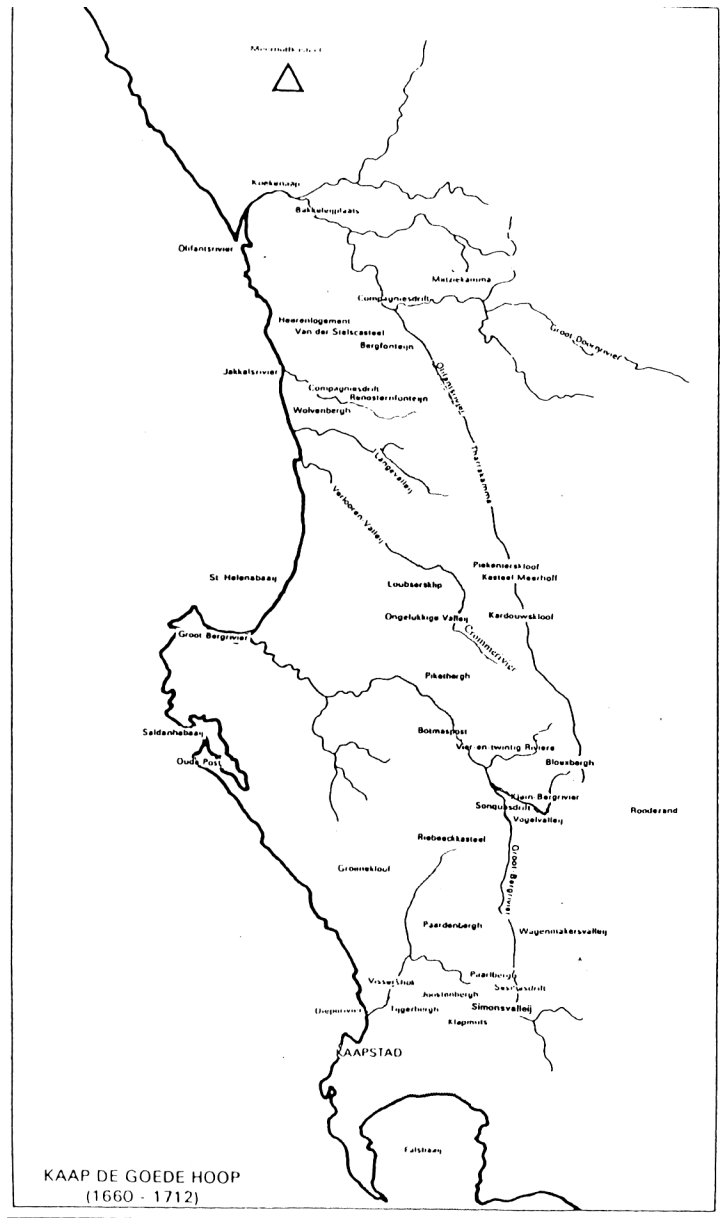
1.1 VERWYSINGS

1. Sien BYLAE no. 3.3, Resolusie van die Politieke Raad, 11.10.1712; BYLAE no. 3.4, Instructiën – Luitenant, 11.10.1712.
2. Sien BYLAE no. 3.11, Verklaring van Jan Lambertzon, 9.12.1712; R.L.R. 1. Oude Wildschutte Boeken, 23.4.1712, p.355.
3. Sien BYLAE no. 3.11, Verklaring van Jan Lambertzon, 9.12.1712; BYLAE no. 3.3., Resolusie van die Politieke Raad, 10.11.1712.
4. R.L.R. 1, Oude Wildschutte Boeken, 22.1.1709, pp. 190 en 329.
5. Sien BYLAE no. 3.5, Skrywe aan Landdros Mulder en burgeroffisiere, 11.10.1712.
BYLAE no.3.3, Resolusie van die Politieke Raad, 11.10.1712.
6. Op. Cit.; BYLAE no. 3. 10, verklaring van Matthijs van den Bergh, Desember 1712.
7. Sien die Dagverhaal, 23 Oktober 1712.
8. Sien BYLAE no. 3.3, Resolusie van die Politieke Raad, 11.10.1712.
9. Sien BYLAE no. 3.2, Kaje Jesse Slotsboo (1668-1726) : Biografiese besonderhede.
10. Sien BYLAE no. 3.4, Instructiën – Luitenant, 11.10.1712.
11. Weens "ongesteldheid" kon landdros Mulder nie die kommando vergesel nie. Die Politieke Raad het Mulder later erg verkwalik dat hy "nog geen kennisse of behoorlijke reedenen gegeven heeft" waarom hy nie saam met die luitenant op die landtog gegaan het nie. A.J. Böeseken, Resolusies van die Politieke Raad, 4, 29.11.1712, p.292; Dagverhaal, voetrn.6.
12. Dagverhaal, 27 Oktober 1712; C. 432, 11, Inkomende Briewe, 1712, p.248. Interessant dat die burgery geneë was om op kommando te gaan. Die vorige maand is daar gekla dat die offisiere en kompanies onwillig was om aan 'n oproeping gehoor te gee. 1/Std, 20/1, Uitgaande Briewe, 6.9.1712.
13. C. 432, 11, Inkomende Stukke, 1712, pp.689 – 690.
14. Op. Cit., p.691; C.432, 11, Inkomende Stukke, 1712, p.248.
15. Sien BYLAE no. 3.4, Instructiën – Luitenant, 11.10.1712.
16. Sien BYLAE 3.7, Die Sonquas-Backelijplaats-ooreenkoms, 3.11.1712.

17. Sien BYLAE no. 3.8, Slotsboo se verslag vanaf die Ongelukkige Vallei, 11.11.1712.
18. Sien BYLAES nos. 3.9, 3.10, en 3.11 vir die verklarings van Jacobus Overnej, Harmanus en Matthijs van den Bergh en Jan Lambertzon, Desember 1712.
19. A.J. Böeseken, Resolusie van die Politieke Raad, 4, 28.2.1713, p.306.
20. Op. Cit., 4, 28.3.1713, p.340.

ILLUSTRASIES

1. ROETEKAART : KAAP DE GOEDE HOOP 1660-1712

2 DIE DAGVERHAAL

2.2 AANHEF EN OPDRAG

Dagh verhaal van den Luytenant Kaij Jessen Slotsbo, Gehouden op zign tocht naar de Vijanden, den Grooten Amacquas aan de Oliphantsrivier ofte over den selven Leggende, met 100 Gewaapende mannen, om den selven aldaar aan te tasten indien dat daar Rooff ofte eenigh quaat aan den Ingesetenen van de Piketbergen gepleight was; en den selven Amacquas voor af te sien in der minnen te disponeren tot de weder om tocht, en tot dien eijnde, dat alles onder sijn Gesagh in Goede ordere magh uijt gevoert worden, is hem toe gevoegt. Als officier en Raaden.

tober 1712)

*Den E. Land. drost Johannes Mulder
vaandrijs Johannes Laubser
Cornet Warnar van den Brink
vaandrijs. Jacobus de Lange*

Dagh verhaal van den Luytenant Kaij Jessen Slotsbo, Gehouden op zign tocht naar de Vijanden, den Grooten Amacquas aan de Oliphantsrivier ofte, over den selven Leggende, met 100 Gewaapende mannen, om den selven aldaar aan te tasten indien dat daar Rooff ofte eenigh quaat aan den Ingesetenen van de Piketbergen gepleight was, en den selven Amacquas voor af te sien in der minnen te disponeren tot de weder om tocht, en tot dien eijnde, dat alles onder sijn Gesagh in Goede ordere magh uijt gevoert werden, is hem toe gevoegt. - Als officiers en Raaden

Den Edele Landdrost Johannes Mulder, vaandrijs Johannes Laubser, cornet Warnar van den Brink vaandrijs Jacobus de Lange

October 1712

2.3 DAGINSKRYWINGS : 13 OKTOBER 1712– 22 NOVEMBER 1712

Donderdags 13 Oktober 1712

Ten 11 Uuren uijt het casteel de Goede Hoop vertrocken, en volgens onse mede gegevene Instrussie naar de versamel plaats over de Berghrivier by monseigneur Du Toit, om aldaar ons met de vrij Ingesetenen en gecommandeerde volkeren te conjongieren, en alsoo verder Gesamentlijk onse mars naar de Oliphantsrivier soo spoedigh als doendelijk is te bevorderen, en zijn niet verder als bij Theunis Verwij¹ Gecoomen, aldaar van dese naght ons quartier genoomen:

Vrijdagh 14 October 1712

'S morgen 6 uuren opgebrooken en gemarsseert tot 12 uuren rondevoe bij Claas Ras aan Joostenbergh² gehouden tot 2 uuren weer ingespannen en verders na Simonsvallij³ gemarsseert en by Matthijs Kruger onse naght quartier genoomen, onse wagens ontpackt, en bevonden dat de aracqs vaaten Leck en onbequaam waaren, dierhalven genootsaakt een nieuwe aam van Matthijs Kruger te Leenen, om aldaar de aracq overtestorten, bevonden uijtgeleckt te zijn 6 a 7 flessen.

Saterdagh 15 October 1712

'S morgens 4 uuren begonnen op te breeken en tot 6 uuren in mars, de Berghrivier aan Sisiliadrift⁴ Gepasseert, maar niet buijten schaaden te Leijden, want dicht aan de Berghrivier in een drift een van onse Osse waagens omslaande, en eenige zacken broot nat geworden en eenige vlessen brandewijn en olie gebrooken, en tot 12 uuren middaghs by Du Tooij⁵ aangecoomen waar de Ordinaire versamel plaats was, en aldaar nogh Geen officieren der burgeren gevonden, onse tenten aldaar opgeslaagen, de wagens ontklaait, het broot gedroogt, en rantsoen aan ons volk, van broot uijt gedeelt, want zij hadden niet te eeten; dan de boeren klaagde, het haar te swaar te zijn zoo veel menschen de kost te kunen geven.

Des aghtermiddaghs zijn de burger; vaandrager van de Caab, Johannes Laubser, den cornet Warnar van den Brink, en vaandrager Jacobus de Lange, van Stellenbosch en Drakenstein, ende also het meeste gedeelte van haar onder hebbende volk met haar bagagie waagens Als (sic) 2 waagens van de Caap, waar van een out en onbequaam en daar van op de wegh alreets een

wiel met een voortangh gebrooken, het welk ons in Grootte verlegentheid braght. 2 wagens van Stellenbosch en Drakenstein op hebbende proviesie in plaats van broot ofte andere toespijse 12 muddens meel en 1 halfhaam brandewijn, soo dat zij Lieden maar slegt met haar proviesie sullen staan, sij hebben aan ons haar beklagh gedaan, dat sij niets hadden om te eeten. Zoo hebben wij aanstonts 2 mudden meel tot broot Laaten backen, die haar nu voor 5 a 6 daagen sullen kunnen dienen tot Rantsoen, zoo dat wij seer verleege met die menschen zijn.

Den Edele Landdrost⁶ heeft ons Gecomplimenteert met een brief van den 15^e October⁷ waar in hij zijn slegten bekennt maakt met bij voegen dat hij niet koomen kan; de officieren van de Caab, Stellenbosch, Draakenstien, ende Sergiants van d' Edele Compagnie doen haar beklagh, dat het volk geene toespijs tot haar broot hadden, Soo is sulx bij ons Gesamentlijk over woogen, dat het volk niet sonder toespijs, met een harde beschuijt konden swaaren marssen doen, en bevint meede niet raatsaam onse proviesie van speck aan te tasten bevooren wij in't velt zijn, daar niet anders te krijgen is, en ons onbewust, hoe en wanneer wij eenige Hottentots kraalen moghten opdoen om voor 't volk wat te ruijlen, dat moogelijk Langh duuren moghte, en ons dan selvs in Grootte verlegentheit soude brengen, dier halven gesamentlijk geresolveert zoo lange wij bij de boeren konnen camperen voor Eijder 25 man 's daaghs 1 haamel en dat 't selve voor een ijders Racqueninge moet betaalt werden, en uijt dien hooffden, 7 haamels van 10 monseigneur Du Tooij ontfangen, en alsoo uijt gedeelt – 2 aan 's Compagnies volk, 1 aan 't Caabse, 2 voo(r) Stellenbosch, en 2 aan die van Drakenstijn zamen 7 pees.

Sondagh 16 October 1712

Officieren benevens al het volk in de wapens getrocken en haar bekennt gemaakt, de ordres van den Edele Heer Gesaghebbber Willem Helot⁸ en den Edele Poletiquen Raat dewelke sij alle belooffden met eijver, vlijt en getrouwheijt na te koomen, daar op gemonstert gelijk als:-

Compagnies Dienaaren:-

1 Luytenant als cheff en präsident
 2 sergianten
 2 corporaals
 1 tamboer
 23 schilden gasten (sic)

1 ondermeester
 1 wagemaker
 7 waggerijders
 3 swarte jongens off slaaven van d'
 Edele Compagnie

41 Koppen

Burgers van de Caab

1 vaandrigh
 1 sargiant
 1 corporaal
 19 schildengasten
 2 waggerijders
 2 Lijders zijn jongens

26 koppen

Lantbouwers van Stelenbosch en Drakenstijn

1 vaandrigh
 2 sergianten
 3 corporaals
 24 gemeene
 2 waggerijders
 32 koppen

Corte Monture Saamen

41 van de Edele Compagnie
 26 van de Caab
 34 dragonders
 32 van Stellenbosch en Draakenstijn

Saamen 123 koppen

Des agtermiddaghs ten 3 uren een brief van d' Edele Landdrost ontfangen, waarin segt morgen te sullen volgen, en dat hij in sijn gesonthijt nu redelijk bevont, en ten 5 uren weer een contra-brief van Colbe⁹ geteijkent, met van

een schielijke overval, van den Landdrost waardoor sijn Edele selffs niet heeft kunnen schrijven waarvan, voormelte Colbe segt oogh Getuijgen te zijn, en om die redenen niet te kunnen dese togt mede doen, wij hebben kruijt en steenen, aan 't volk uijtgedeelt met Recommendatie het selve verliese agt te neemen, op dat zij tot alle tijden dies nodigh zijnde kunnen gereet wesen –

Maandagh 17 October 1712

'S morgens ten 3 uren op Gebrooken en ten 6 uren in staat gebragt, en gemarsseert doende de dragonders en alle die te paart zijn onder commando van d' vaandrigh Laubser den voortogt neemen en sigh neder te slaan, bij d' oude Compagniespost,¹⁰ ofte nu monseigneur Van der Stels post, in 't velt, de vlagh Laaten bijmaaken, aan de voorste waagen van d' Edele Compagnie die de voor Rijdingh hadde, waarop de andere alle moeten volgen, en wij Quct⁺ het corporaal van den trijn en bagagie waagens bujten eenige tegenspoet, als onder weegens een waagen, vast geseeten, en een waagen van de Caab moeten agter laten, die heel onbequaam was en op ordere van den Landdrost een ander geprest van Croonie¹¹ om niet in de togt Qlat⁺ te werden as wij aldaar meede Gecoomen zijn, is mijn aanstonts klagten ingecoomen, dat die te paarde zijnde voor uijt gecommandeert, Raapen, eenige wortelen, en eijeren, van de post, soude genoomen hebben, waarop de hoofd officieren, die de commande hadde van de Avanguardie benevens den wagt meester en surgianten, daarover onderzoek Laaten doen, maar niets gevonden. Haar eerstelijk gesaamentlijk gerecommandert, daarover in 't toekomende Sorge te draagen, dat sulcx niet meer magh Gebeuren, off dat het selve van haar Luijden, als selvs gepleegt, soude afeijschen, waarop beloofd wiert in 't toekomende beetere Sorge te sullen draagen;-

Baas Jan¹² heeft aan ons Gesonden tot present 4 haamels, deselve aanstonts tot rantsoen uijtgegeven als. –

1 aan 'S Compagnies dienaaren
 1 aan de Caabse burgerij
 1 aan de Stellenbosche Lant-bouwers
 1 aan de Draakensteinse Lant-bouwers

Samen 4 pees rantsoen van broot en rijst uijt gegeven

⁺ Kenners is onseker oor hierdie woordvorme en hul betekenis

Dinghsdag 18 October 1712

'S naghts 2 uren de Revellie, laten slaan, om alle klarigheijt te maaken tot de mars; kort daarop de Generaal mars, daar op de tenten afgebrooken, de wagens Gesmeert, op Gelaaden aangespannen en de vlagh over gebragt, op de Caabse waagens die de voor rijdingh hebben moest, de ruijterije haare paarden sadelen en optoomen, ten 3 uren de vergaderingh Laaten slaan, daarop de ruijters te paart, en de soldaaten in volle geweer, en alsoo in volle paraade om te marsseren en ten halff 4 uren de marsch geslaagen en alsoo ons voorbij marsseerde in Goede ordre, als den cornet Van den Brink de Avanguarde om alles te ondecken, vaandrigh De Langen het tweede schadron, en vaandrigh Laubser het derde, en daarop het voet volk onder haare officiren dan volgende de proviesie en bagagie waagens met de vlagh onder gesagh van sergiant Basson met 12 gecommandeerde manschappen, als 3 van Eijder companies en opdat alles in goede ordere dagelijx alsoo geschieden magh blijfft daar selffs present op dat zij alle ordentelijk van 't Leger plaats zign gemarsseert, onder de Vogelvalleije is halte door de Avangaurde gedaan, en aldaar een klijne kraal ondekt, en de baas ofte Hottentot daarvan bij ons Gebragt Genaamt Dimij en daar van een kalff geruijlt voor het volk tot toespijs, daar voor betaalt 1 lb taback, en vorderde onse marsch Langhs de Berghrievier, tot voor bij d' Sonquas doordrift, ¹³ en soo voort tot aan de Klijne Berghrievier ¹⁴ in 't velt onder die post van Jacobus Stijn, waar wij onse campliment neder geslaagen hebben, sijnde een swaaren mars voor 't voet volk en de waagens, door de groote hitte en sant hebben 6 groote uren Geavanceert na dat wij 9 uren onder wegens zijn Geweest. –

Monseigneur Rossauw ¹⁵ met zijn waagen aan ons Gesonden tot present 4 haamels 1 broot en 4 kannen brandewijn, de haamels tot rantsoen aan 't volk als op den 17 de vermeldt staat – ten een uren des middaghs is bij ons gecoomen twe Hottentots captejns, onder de Piketbergen ¹⁶ Jan Blaauw van de Griegriequas, Abba soon en erffgenaam van Plutto, ¹⁷ den eersten doet sijn beklagh dat hij uijt sijn Lant genaamt over de Piekeniersklooff ¹⁸ aan de Oliphantsrievier, ¹⁹ heeft moeten vlugten, uijt hoofden dat hij vrede met d' Edele Compagnie gemaakt had, en daar van de rottingh ²⁰ overgenoomen Gedatteert den 15 de October 1705, waar door hij en zijn volk groote Schaade geleeden heeft, niet alleen tot dese tijt toe heeft moeten vlugten, naar de Piketbergen maar dat de Klijne Amacquas overlanghs zijn vee affgenoomen en alle die zij van de zijne konde krijgen Levendigh de buijk open en de hackscheenen afgesneeden. En hij selffs zijn regter arm daar door verlooren, en in verdere verloopene tijt verscheidene rijzen sijn volk

naar de Caap gesonden om assistentie te versoeken de welke aan hem beright hebben dat sulcx geschieden soude, en is nu altoos selffs genootsaakt zich Caapwaarts te begeeven, om te klaagen, door dat zij alle daagen voor meerdere diergelijke handelinghe Vreesen –

Den tweden capteijn van de Klijne Amacquas, segt het eerste jaar dat hij de rottingh van d' Edele Compagnie ontfangen heeft den Amacquas alle zijn vee afgenoomen heeft, zoodat hij nu door den eersen onder houden wert, en dat daar nogh twe craale off captejns met de Rottinghs van d' Edele Compagnie versien, genaamt Hanibal en Secar heeft moeten verledde maant vlugten naar de Sinte Helenabaaij, en dat de Klijne Amacquas 4 rottinghs van d'Edele Compagnie hadden en dat zij die knopen gesmolten en daarvan arm ringen gemaakt, en om dese klaagens en vlugtende captejns het selve niet hebben willen doen, werden zij soo vervolgt, en dat dieselve Amacquas Geene de minste agtingh voor d' Edele Compagnie heeft, en sullen alles doot slaan wat aldaar bij haar komt, gelijk seggen geschiet te sijn, voor dese regentijt met een Duijtsman die aldaar te paart gecoomen is, en op het sien van haar gevlucht in een vallije met vaderlants riet beset, daar niet uijt konde krijgen, het selve in den brant gestooken en alsoo daar uijt moeste, hem gevat en in Riemen van lit tot Lit Gesneeden, ende alsoo vermoort, en het paart doot gestooken, en eenige tijt te vooren 3 slaaven om 't leeven gebragt, ende alsoo handelen sij met alle die haar voorkoomen, en aan ons versogten dat wij met haar wilde trecken, dat zij dan al haar volk gewaapent, met pijl en boogh en assegaaijen mede soude neemen, en ons aanwijsinge doen waar de Amacquas met haar cralen Leggen over de Oliphantsrievier, sulcx bij ons in overweginge genoomen, en voorsiende geen Hottentots kraalen meer onderweegens hebben, als alleenigh haar om toespijs te kunnen ruijlen voor het volk, en dat daar moogelijk schaars genoegh zijn soude, dierhalven, ten Raade Gevonden, om sergiant Douderstadt met twe ruijters naar de Hooninghergh ²¹ aan de kraalen van Schipio Affricano en sijn onder hebbende kraalen te senden, om met haar schaapen voor onse togt te ruijlen en dat zij daar meede soude bij ons koomen. In't campliment over de 24-Rievieren onder Botmaaspost, ²² zijnde 3 uren van voormelte craal, alwaar zij van ons sullen betaalt en beschonken worden, Rantsoen van rijst, broot araq en 4 schaapen uijtgedeelt als voormelt –

Woensdagh 19 October 1712

Des 's morgens 4 uren Revellie, kort daar op de Generaal mars, vergaderingh en mars geslaagen, en alles geopsERVEERT als in't voorgaande, uijt genoomen vaandrigh De Lange de Avangaurde, en alsoo vervolgens

schadronge wijze Gemarseert daar aan de waagens, van Stellenbosch met de vlagh en vervolgens d'andere, onder commando van den wagtmeester met 12 Gecommandeerde manschap die deselve soude bedecken, en in't passeeren van de 24-Rievieren een waagen om geslaagen, en alles wat overde eene zijde Gepackt was, nat en doorwaatert Gelijk meede twe vaaties kruijt heel en al tot modders, hebbende die selve in de Berghrievier doen uijstorten, na dat men 't behoorlijk laten visiteren en bevonden datter niets bequaam van was, wil hoopen dat het ons in Geen Verlegentheijt brengen sal, onse campliment plaats onder Botmaaspost neder geslaagen en aldaar sergiant Douderstat in te waghden, dewelke des agtermitdagh 7 jonge beesten en 6 schaapen mitsgaaders capteijn Schipio met 10 a 12 Hottentots mede braght raporteerende dat daar nogh wel over de 2000 schaapen in de kraal waaren maar dat sij niet wilde ruijlen, Gevende daar van Redenen, dat sij sich gerust stil hielden en geen quaat doende, en dat zij ook niet quaamen om te klaagen, wenste dat andere vrijluijden dat meede deden, haar daar op vraagden wie deselve waaren die dese onrust verwekte, antwoorde Jacobus Overnij, die nu kortelinghs over de Oliphantsrievier geweest was, en eenige Macquas Bossiesmans haar vee afgenoomen, en door vrees sijn craal verlaaten en in't Swartelant ²³ getrocken, seggende verder, dat hij Overnij een Hottentots craal bij hem heeft, waar onder een Groot Gedeelte van sijn ve is berustende, om niet berugt te weesen van veel ve te hebben, en die kraal trekt overal met hem meede, verders verkreegh met veel moijsje en voorpraatens nogh van capteijn Schipio dat hij nogh 15 schaapen een os koomen liesen, die des anderen daaghs ten Aght uren alhier bij ons koomen soude. Rantsoen van broot, Rijst en 5 schaapen als vooren uijtgedeelt, als mede aracq: aan 't volk. –

Donderdagh 20 October 1712

'S naghts ten 2 uren sergiant Treurniet met het voetvolk voor uijt gesonden naar de campliment-plaats voor bij de post van Jan Willers ²⁴ om niet in de hitte te marsseeren, dan wij waghden tot 's morgens 8 uren om met de voor melte Hottentots re ruijlen, gelijk geschiete is, hebben geruijlt van capteijn Schipio en sijn volk. –

8 jongen beesten 21 schaapen daar voor uijtgeruijlt
8 lb. tabak en 5 bossen koopere kraalen, 9 voor de schaapen 3 tot vereering aan de capteijn en sijn volk, pijpen en 4 kannen Aracq: aan hem en eenige van sijn volk. –

De kneght van Botma heeft aan ons gesonden 1 haamel tot vereeringh, en wij hebben hem overgeleevert een Compagnie paart die siek en seer Gedrukt was en niet meer voort konde met recommandatie in dien het paart weer herstelt wiert het selve aan Stellenbosch aan de Edele Land-drost overtegeven, sal daar het selve wel weer aan d'Edele Compagnies stal koomen, en de ruijlingh ten 9 uren verricht zijnde, de Generaal mars Laaten slaan daar op de vergaderingh en verders de mars, en alsoo in Goede ordre op gebrooken, en gemarsseert, den vaandrigh Laubser d' avangaurde en alsoo vervolgens als voorn vermelt, tot agter de post van Jan Wilders op een kraal onder de Gebergten alwaar wij onse campliment neder sloeg, waar Jan Wilders en Arnout Gildenhuijsen ²⁵ ons ijder 6 schaapen mede Gaven den gehele nagt geregent waar door veel van ons broot nat geworden is, rantsoen van broot, rijst, en aracq: en 4 schaapen uijt gedeelt als voorn, een soldaat sijn voet verstuijt.

Vrijdagh 21 October 1712

Het regen weer nogh continueerde, tot 8 uren begost te bedaaren. Liet de Generaal mars slaan om alles Gereet te maaken tot de mars, tot 9 uren de vergaderingh en daar op de mars, den cornet Van den Brink de avangaurde daar op volgde de vaandrigh De Lange, en dan Laubser, de bagagie wagens onder comando van een Stellenbosche sergiant met 12 Gecommandeerde als voorn, en het voetvolk de arriergaurde en alsoo in goede ordre tot op een oude Hottentots kraal daar de oliphants veel huijs gehouden hebben als door het trappen en veel omgeworpene aarde te sien was, en ons rapporteerde de voorwagten gesien te hebben 18 oliphanten daar van daan vertrekken, dese valije was versien met 3 a 4 fontijnen en Legt 3 uren van de Piketbergen, aldaar koomen campeeren met mooi weer, rantsoen van broot, Rijst, aracq: en 5 schaapen uijtgedeelt, die man sijn voet wat beter, capteijn Schipio van de Hooninghergh met 20 gewaapende Hottentots bij ons Gecoomen, om den optoght naar de Amacquas met ons te doen, haar met pijl, boogh, en assagaaij doen exerceeren, om te sien wat zij doen konden, en daar op haar Leger plaats aangewesen den capteijn met aracq: beschonken en 1 lb. taback gelanght, en aan de 20 ijder een kortum doet 1 lb. tobacq. –

Saterdag 22 October 1712

Mooij weer des 's morgens ten 4 uren de revellie, Generaal mars, vergaderingh, en mars Laaten slaan, vaandrigh De Lange de voortoght, daar op Laubser, en den cornet Van den Brink, de proviesie bagagiewaagens onder commando van 1 sergiant en 12 man, en het voet volk de arriergaurde,

6 paarden des naghts Los Gebrooken, van Stellenbosch en de Caab, Volk daarop uijt Gesonden om deselve op te Soeken, en daar mede bij ons Gecoomen in 't campliment onder de Piketbergen, aan een rievier wel na Lijkende de Dieperievier, ⁺ tussen Arij Kruijsman ²⁶ en een Hottentots kraal van capteijn Blaauw, capteijn Abba en Jackhals alle Griegriecquas, uijt genoomen Abba zijn van de Klijne Amacquas gek(oomen) als voormelt is, en zijnde die klaagen de capteijns daar al voorens van gesproken is, hebben naar lang talmen met haar Geruijlt voor toe spijsse 6 beesten en 22 schaapen, de heele kraal is in ons Leeger Geweest, aan 3 capteijns 3lb. taback en met aracq: beschonken, en voor 6 runder beesten, en 22 schaapen betaalt. –

14 lb tabak

6 bossen koopere kraalen en pijpen

6 kannen aracq:

Des avonts zijn sij alle naar haar kraalen weer vetrokken met toeseeggingh om ge(w)aapender hant met ons den optogt te doen om haar ve weer van de Klijne Amacquas te haalen, wij zijn verwondert dat nogh geen van die klaagers bij ons Gecoomen zijn, om aanwijssinge te doen van haar beklagh, waar off ontrent zij de Groote Amacquas met 4 a 5000 man Gesien hadden. Rantsoen van broot, Rijst, aracq: en 4 schaapen uijt gedeelt als voormelt, die man met het verstuitjte been weer herstelt. –

Sondagh den 23 October 1712

Mooij weer wat mistigh, tot 4 uren de Revellie, vervolgens de Generaal, vergaderingh en mars den vaandrigh Laubser de voortoght en alsoo die andere schadrons in ordere de bagagie en proviesie waagens met haar sergeant; en gecom(m)andeerde 12, man daar op sluijtende het volk, alsoo door de Bangehoek aan d' Noort eijnde van de Piketbergen, en in vallije met Rievier en mooi gras versien, daar het scheijden de Piketbergen, van die naar d' Oliphantsrievier strekkende aldaar ons Legerplaats na dat wij een hele moeilijke mars Gehat hadden, door sant, klippen, molgaaten. Langes een oliphants pat en aan een hoogte 16 ossen en een parthij volk met touwen aan de waagens om op te haalen tot 1 uren in 't campliment Gecoomen ten 2 uren is eijndelijk de knegt van Matthijs van den Bergh ²⁷ bij ons Gecoomen, mede brengende twe Hottentots van Jacobus Overnij, die ons bericht dat hij Overnij niet koomen soude, dan hij moest bij sijn ve blijven, en deselve Hottentot afgevraagd, waarom Overnij sijn post off craal verlaaten

⁺ Sien voetr. 48.

heeft, en met sijn ve vertrocken na de Berghrievir, daar op responceerde den Hottentot, dat hij Overnij met 3 Hottentots en een waagen over de Oliphantsrievier gegaan was naar Bossiesmans van de Klijne Amacquas om oliphants tande die hij daar ook Gekreegen heeft, en met een siende 5 vaarsen onder haar trop, haar Bossiesmans die 5 vaarsen afeijste sulx door haer gewijgert met seggen dat het d' haare niet en waaren, maar d' Amacquas heeft hij Overnij dieselve van haar genoomen en alsoo over de Oliphantsrievier bij sijn troep Gebragt, en nu bangh zijnde dat de Amacquas koomen zoude, het op zijn vee weer reverseeren, is op Gebrooken, en vertrocken waar door dese Gerugte zijn Gecoomen. –

Daar is Goet Gevonden om deselve bij ons te laten koomen die 5 a 6 uren van ons campliment in de Piketbergen lagh, tot dien Eijnde Sergeant Douderstat met 6 man te paart daar na toe Gecommandeert om deselve te haalen, om ons het pat te wijsen en met een wanneer wij bij de Amacquas koomen hij selvs haar aanbrenge, ofte beschuldige aan te hooren.-

Rantsoen van Rijst, broot, aracq: en 5 schaapen uijt gedeelt als 2 aan 's Compagnies dienaaren, 1 aan de Caabse, 1 aan de Stellenbosche, 1 aan de Drakensteinse volkeren, de wagten verdobbelt, voor 't ongedi(e)rt, en ook goede wagt te houden om niet overvallen te worden, staande alsoo 9 schiltwagten rontsom het leger, en alle nagten 4 vuuren, en dat also tot nader order continueeren, en daar op tot 10 uren een hoofd officier overal, de ronde doende. –

Maandaghs 24 October 1712

Mooij weer met Groote hitte, rust dagh Gehouden voor menschen en vee om uijt te rusten, en alsoo haar wat te verkwikken, des middaghs ten 11 uren, sergeant Douderstat met de 6 man en Overnij weer omgecoomen, Raporte(e)rde niet vernoomen te hebben, als alleenigh meester Willeirs post verlaaten, en Overnij de zijne meede, Jacobus Overnij segt niet Geweten, dat hij gecommandeert was, en uijt dien hoofden niet soude Gecoomen hebben, indien ik om hem gesonden hadde, hem Overnij ondervraagt zijnde hoe het met d' Amacquas was; en waar deselve stonden en hoe sterk dat zij zijn, segt sulx niet te weeten, en ook niet gesegt te hebben van soo veel duijsent Hottentots, maar eerlijk bevreest te zign omdat daar eenige Bossiesmans tegen hem gesegt hadden dat zij voormelt dese droogen tijt over de Oliphantsrievier zoude koomen, om haar aan de Piketbergen Leggende het vee wegh te neemen, en dat zij geene agtingh voor d' Edele Compagnie hadden, en uijt dien hoofden 3 capteijns van de Klijne Amacquas haare

rottingknoppen versmolten en daar van arm ringen gemaakt, ende Rottinghs verbrant, en niet Gesint waaren meer met d' Edele Compagnie te ruijlen, en sigh alsoo over de Oliphantsrivier begeben bij haare mackers, en nader hant ontrent een jaar geleeden, weer overgecoomen aan de kraal van de voormelt capteijn Abba, doen gelegen 8 uren benede de Piketbergen, al zijn vee afgenoomen, en hij selffs met sijn volk gevlugt bij capteijn Blaauw, en nooit its daar van weer Gesien, en dat deselve Bossiesmans Gerapporteert hadden, dat die selve Amacquas een Duijts man over de Oliphantsrivier, met een paart gecoomen haar Gesien, gevlugt in eenigh vaderlants Riet, hem daar willen uijt hebben maar niet Gewilt, daar op zij 't riet in den brant Gestooken, en hij niet langer houden kost uijtgecoomen, hebben zij hem Gevat, den hals, en daarna Lit voor Lit afgesneden en zijn paart doot gestooken, met seggen wat zijn de Duijtsen sij huijlen maar zoo, en dat hij Overnij uijt hoofde van 't voor gesegde op Gebrooken en gevlugt 7 uren herwaarts naar de Berghrivier. –

Des Agtermiddaghs een partij van ons volk haar Gaan wassen in een Zekoegat, ²⁸ waar een ongeluk Geschiede met het versuijpen van een soldaat Genaemt Matthijs Insiedler, in 't Gesigt van haar alle en niemant heeft hem kunnen helpen, is middath aan de Gront gesonken, en niet weder booven Gecoomen, en hebben daar na laten zoeken van 4 tot halff 6, eer zij hem gevonden hebben, hem uijt gehaalt en voor onse tent gebragt, door de meester ondersogt maar geen de minste Letsel aan zijn Lighaam bevonden, des Avonts te halff 8 uren begraven en in zijn sak bevonden 7 schellingh en 2 dubbeltje en verder aangaat een Laakens busseltie, 1 ditto broek, 1 paar oude kousen, 1 ditto schoenen en een hoet. –

Rantsoen van Rijst, broot, araq: 5 schaapen voor 't volk als voorn, Overnij mede brengende 12 schaapen voor 't volk.

Dinghsdaghs 25 October 1712

Mooij weer met Groote hitte des morgens te 4 uren de Revellie en alsoo in ordre vervolgens als vooren, uijt dese ongeluckige vallije gemarsseert, den cornet Van den Brink d' Avangaurde Langhs de Crommerievir op over al in 't gras tot over de knieen, en op een mooie plaats gecampeert aan ditto Lobsersklip in de kamille bloemen, en onderwegen een dissel boom gebrooken, des Agtermiddaghs bij ons Gecoomen, capteijn Blaauw, Abas broeder en capteijn Jackhals bij haar hebbende 33 Hottentots gewapent, om mede te trekken, nogh 8 draaghossen en 7 @ 8 schaapen tot haar proviesie, zij ve(r)meenen dat wij nogh 4 schofften van die Oliphantsrivier zoude zijn,

Rantsoen van Rijst, broot, araq: en 5 schaapen verdeelt als voorn, aan d' capteijns ijder 1 lb. tabak gerijkt en beschonken.

Woensdagh 26 October 1712

Mooij weer met betrocken Lugt tot 3 uren 's morgens de Revellie en alsoo in ordre vervolgens, den vaandrigh De Lange, de Auvangaurde, met belastingh overal wel uijt te kijken naa spooren, vuur en craalen, en daar van its gewaar – wordende aanstonts ons kennis daar van te geven, en soo sij eenige Hottentots, ofte kraalen gewaar werdende die selve tragten te benemen, dat zij haar toevlugt niet na het Gebergte kunnen neemen, zoo lange dat wij met het resterende volk mogt bij hem koomen, het is van daagh een swaaren mars geweest voor ons, door de woestijne, niet anders Siende als Groote rotsen, klip heuvelen, gebergten en wildernisse. Anders niet als een oliphants pat overal met klippen en sommige plaatsent sant en molgaaten dat de paarden tot aan de buijk in vielen, eijndelijk op 't laaste daar uijtgecoomen in een kersse valeije, daar overal met wilde roode kerssen, daar door in de Langevalleij, ²⁹ en aldaar bij een klijn waater Gepasseert, moesten het selve opruijmen om drink en kookwaater te becoomen, maar gras Genoegh voor 't ve. Rantsoen van broot, Rijst, araq: en 5 schaapen als vooren verdeelt, de 3 Hottentots capteijns beschonken met araq: en ijder 1 lb. taback samen 3 lb. Een van d' onse waelijders siek, zijnde maar 4 uren geavanceert. –

Donderdaghs 27 October 1712

Voormiddaghs mooij weer met swaare hitten, des agtermiddaghs doorgaans swaare donderslaagen, dat sonder op houden geen regen bij ons Gevallen, des morgens op Gebrooken, met belastingh geene trommel meer te roeren, geene vlagh bij te maaken, en niet te schieten tot nader order om alsoo in stilte aan de Oliphantsrivier te genaaken, dat den vijant geene de minste kennisse van ons maghte krijgen, en alsoo in mars met goede ordre te 6 uren genaakte, den vaandrigh Laubser de avangaurde, met die belastingh als op den 26 (ste) gedaan is, Langhs en in de Langevallije tot 11 uren, waar wij aan een slegte wijje en modderigh waater moesten campeeren en aldaar weer gemonstert, en bevonden als. –

Compagnies dienaaren

1 Luitenant als hoofd
 2 sergiants
 2 corporaals
 1 tamboer
 22 gemeene
 1 waagen(m)aaker
 7 waagerijders
 1 ondermeester
 3 jongens

40 koppen

Caabse companie

1 vaandrigh
 1 sergiant
 1 corporaal
 19 gemeene
 2 wagerijders
 2 jongens Lijders

26 koppen

Dragonders

1 cornet
 1 wagtmeester
 1 corporaal
 20 dragonders
 1 wagerijder

24 koppen

Corte Montuuro

Compagnie weegen
 Van de Caap
 dragonders

40
 26
 24

Stellenbosche en Drakensteinse voet gangers

1 vaandrigh
 2 sergiants
 3 corporaals
 24 gemeene
 2 wagerijders

32 koppen

Stellenbosche en Drakensteinse 32
 Capteijn Schipio Hottentots 22
 Capteijn Blaauw hottentots 36
 Bij d' Drakensteinse wagens 1 Hottentot

Saamen 181 koppen

Vrijdaghs 28 October 1712

Mooij weer te 4 uren op Gebrooken, en 6 te uren in marsch met Goede Ordre alweer door wildernisse met Groote doorn bossen, molgaaten, tussen de bergen door, vol met klippen geen waater onderwegens de zee op d' Linker hant ofte west van ons gesien 4 @ 5 uren Gaans, benoorden Sinte Helenabaaij vermeende Regt off en aan een ijlant dat in zee soude leggen, dicht aan de wal dat de Hottentots met Laagh waater daar op kunnen Gaan, is beset met veel Gevoogelte ³⁰ als zij seggen, en eijndelijk te 10 uren aan de Renostersvontijn. ³¹ Waarlijk de regte naam, dan de Renosters zijn daar kort voor onze komst aan geweest, aldaar ons campliment genoomen omdat wij niet verder trekken kosten, door dat wij na bij geen waater hadden, de cornet heeft de avanguardie gehat en het voet volk d' arriergaurde als op den 26 (ste) genootteert staat, slegte wij voor het ve, om onse wagens wat te verlichten, hebben wij 7 d(r)aagh ossen van de Hottentots met broot, Rijst en sout beladen, om des te Gemackelijker over 't pat te kunnen koomen, des avonts een hottentot absent die de beesten op gepast hadde, en onder een bossie ijvers blij Leggen slaapen, tot 10 uren wacker Geworden, en voor den dagh gecoomen, de paarden daar door verschrikt, de Lijnen in stucken geruckt en also in 't donker aan 't hollen, het volk gesamentlijk met haar volle Geweer op de been en de vuuren braaff helder opgestookt maar niets hebben konnen Zien, de beesten bleiven alle gerust Leggen, indien het ongedierte Geweest was, soude de beesten soo stille niet blijven Leggen hebben, konnen door donkerheijt niet van ons sien, veel minder het pat dat de paarden Genoomen hadden, dier halven moesten wagen, tot dat het dagh was, waar op dan 6 man met eenige Hottentots zijn uijt gegaan om de paarden te zoeken, Rantsoen van broot, Rijst, araq: en 5 schaapen uijt gedeelt, sterke donderslaagen gehat. –

Saterdaghs 29 October 1712

Mistigh en donkere Lught, verselt met regen, wij zijn tot 10 uren blijven staan, om te wagen tot de manschap weer om koomen met de verlorene paarden bestaande in 16 van Drakenstijn, 4 van de Caap, 8 van Stellenbosch

en 3 van d' Edele Compagnie paarden, maar te vergeeffs gewagt niemant weer om sien koomende zijn wij op gebrooken, en gemarsseert met de Caabse voet volkeren de bagagie wagens, en draaghossen, de Laatsten onder opzicht van sergiant Douderstat, de avanguardie den vaandrigh Laubser bevoolen, Laatende den cornet en vaandrigh van Stellenbosch in't Oude Leeger; met haar resteerende volk en paarden bij de sadels: om de Gecommandeerde met de paarden in te wagten:- en dan ons ten spoedighs te volgen, wij hebben een sware marsch Gehat door 't woeste velt, vol met mols gaaten, diep sant, tot over een Steene hoogte, in een klijne vallije aan Oeloff Berghsfontijn,³² waar aldaar zijn naam met een kout beijtel stont uijt Gekapt O: Bergh: 1682, onder den selven klip heel goet waater voor 't volk, maar de beesten konde daar niet wel bij koomen, ook was het soo veel niet, onse marsch verder bevordert tegen een swaare sant hoogte op, met Groote moijs, de waagens een voor een booven haalde, duurde wel 2 uren Langh, en indien wij onse waagens niet hadden uijt gespannen en daar voor varse beesten gespannen, soude wij Genootsaakt geweest zijn, onse wagens te ontpacken, en alsoo booven te brengen, zijn dogh eijndelijk na Langh talmen aan 't Leeger plaats in een klijne Vallije met Goet fontijn waater, maar wij nigh wije voor 't ve, onder Van der Stels Casteel,³³ waar in zijn naam op een klip staat: Simon van der Stel Commandeur, aan de Caap de Goede Hoop 1686, dese klip is onder hol waar onder wel 50 man konnen sitten, en daar in uijt de klippen een groote wilde veijgen boom³⁴ gegroeijt, waar van men geen wortel vinden konde, hangende vol met voogel nessies, hebbende alsoo 9 uren toe Gebragt, en maar 6 uren Geavanceert, Geene de minste waater Gehat als al eenigh aan O: Berghsfontein cort nadat wij in 't campliment gecoomen waaren, omtrent te 7 uren des avonts 2 man te paart, uijt het uijt Leegerplaats van de Renostersfontijn, by ons Gecoomen met berigt dat noch niemant op Gedaagt was met de paarden, en dat d' officieren met haar volk daar noch van dese nagt blijven soude, om af te wagten met rapport dat daar soude in koomen, wegens de paarden. Rantsoen van broot, Rijst, aracq: en 5 schaapen uijt gedeelt als voormelt. –

Sondaghs 30 October 1712

Mooij weer met een wij nigh stoff regen tot op de middagh stille geleege, bij Van der Stels casteel om de ruijterij weer bij ons te krijgen, en dat de menschen en beesten, wat moogen rusten, des morgens hebben wij corporaal Swartsburgh met 6 Hottentots, 3 man naar de Olijphantsrivier gecommandeert om aldaar bedecktelijk een drift op te zoeken, waar wij passeeren konnen, de dieptens wel te pijlen, hoe sigh den selve opdeed, en overal wel naar kraalen, ofte Hottentots spooren om te sien, en tegens den

avond sigh met sijn bij hebbende manschap en Hottentots op een verheve plaats te begeven en alsoo daar van deeze nagt te blijven, en wel observeeren de vuuren soo eenige mogten zien, waar dat zij sijn en hoe ver, en dat bedecktelijk om niet ondekt te worden en daar van ons morgen Rapport doende. –

Te 10 uren is onse cavallerij van Stellenbosch en Drakensteijn bij ons gecoomen, een partij te paart met de sadels op rugge, Raporteerde eenige van haare paarden weder bekoomen te hebben, en datter nog absent waaren, 17 van Stellenbosch en Drakenstein, en eenige van de Caap, nu vermeerderden ons voet volk maar tot ons Leetwesen mosten de waagens beswaren, met de sadels. Rantsoen van broot, Rijst, aracq: en toeback: en toeback aan de Hottentots 2 lb. uijt gegeven. –

Des avonds den corporaal met de Gecommandeerde manschap en Hotten(to)ts weer aangecoomen, Raporteerde dat de Oliphantsrivier noch zoo hoogh was. Ja wel een picks Lengte, maar dat zij een plaats gepijlt hadden daar de rivier in twee verdeelde en uijt maakte een eijlant³⁵ en dat de dieptens aldaar even over de buijk van de wagens soude koomen, een Goede harde, en met keijsteen bedekt, gront Gelijk in de Berghrivier zijn, maar aan de oever van de oversijde is wat doorslagtigh, en steijl, dat daar wat afgekapt boomen in de door slagtigheijt, en den stijlen oever afgestooken om af en op te rijden, dat dan de rivier wel passabel zoude zijn, hij soude Gaarne des nagts op eenige hoogtens, volgens sijn ordres gebleeven, maar rontom met hoogtens beset, en in 't minste geene uijtsigt te konnen hebben, segt verder een mieserabel pat, als eerst tegens stijle hoogtens met klippen beset ¾ uur Rijens op een groote vlackte met molgaaten en sant met bossen en wildernisse beset geen waater 3 uren Lang, dan een langh stijle santhoogte op en heel stijl op de andere sijde over groote klippen, afgaande in een groene vallije wel begrast en met waater waar een Groote boom³⁶ is staande ¼ uurs, van de Oliphantsrivier, waer wij al het volk met touwen, aan de wagens, om die over dese klippen, en hoogten af te laten benoodigt zijn, en verders een slegt pat naar de Oliphantsrivier, maar goede wij aldaar –

Maandaghs 31 October 1712

Tot op den middagh mistigh weer en met regen, als Gemeenelijk alle morgen, in dese clemaat zijn en des agtermiddaghs, ordinaire mooij weer, met Groote hette tot 4 uren desen morgen ons weer gepr(e)pareert tot den mars, ende alsoo den wegh bevonden, als door den corporaal geraportiert is, en alle het volk bij de waagens Gehouden zijn alsoo wel afgecoomen, in de

Groene vallije bij de Grootte boom, Geene schaade geleden, als 2 flessen brandewijn en 4 bottels bier Gebrooken, wij hebben de waagens daar gelaaten tot nader order en mijn met eenige manschap te paart naar de Oliphantsrivier begeben, om met den corporaal Swartsenburgh, het selve te sien, en te laaten viesiteeren in mijn presentie, vindende den oever en drift als ons Gerapporteert is, met een heele snelle stroom, ons campliment neder Geslaagen bij het Grootte Zee koe Gat aan de rievir daar Goede wij was, en so om de wagens Gesonden, en aldaar bij ons Gecoomen, te 12 uren, middaghs, des agtermiddaghs sergiant Douderstat, corporaal Swartsenburgh en 20 man, met pikken en Graaven en beijlen, mitsgaders 16 Hottentots om den door drift over de reevier klaar te maaken, daar het Laagste waater is vindende Geen beter plaats als daar de rivier zigh verdeelt in twee, en een ijlant uijtmaakt bij haar weer om komst, Raporteerde de eerste met Grootte moeijte passabel te zijn, maar de tweede Rivier door de stejle oever, en door slagtige Gront Onmogelijk te passeeren was, maar de Hottentots seggen nadat wij de eerste gepasseert waaren wij dan 4 uren Rijdens naar booven den andere aldaar best passeeren können. –

Des middaghs 11 Hottentots, Bossiesmans-Hottentots van Jackhals die seggen, niet weet van den Amacquas Leggende, over Witsenberghen, en door de Oliphantsrivier bij ons Gecoomen Raporteerde dat de Ammacquas soude gesegt hebben, waar blijven die ons ve af neemen sal, en wij sullen overgaan en onse 5 vaarsen die hij Jacobus Overnij van ons Gerooft heeft, weer te neemen, en hem Overnij zijn eijgen en Jackhals de zijne afneemen, en dat zij Amacquas nogh 6 dagen Rijsens van ons Leggen, en dat zij kans sagen om ons in 4 nagten Rijsens daar te brengen, Resolveerde ons uijterste devoir te doen, om bij haar te koomen en dan de saak te onderzoeken, hoe het daar mede geschaapen staat, om haar te doen het Gerooffde ve, van capteijn Abba en Jackhals weer om te Geven, en alsoo te sien in der minne te vrede te stellen, volgens onse instrucktie. Rantsoen van Rijst, broot, aracq: en 5 schaapen verdeelt als vooren. –

Dinghsdagh 1 November 1712

Voor middaghs volgens Gewoonte mistigh weer met mot regen, de Rivier door Swartseburgh en wagerijders weer laaten viesiteeren, de wagerijders seggen de rivier onmogelijk te kunnen passeeren, en dat zij van desen nagt 1 voet Gereesen was, daarop selvers te paart gereeden, en om deselve selvs op te neemen, den corporaal en 4 man te paart meede, na lange onderzoek bevont deselven, aan de eerste drift bij en over 't Eijlant passabel en zijn alsoo met ons bij hebbende manschap over en weer te rugge gepasseert, op

de diepte, tot aan de sadels van de paarde, daar op in 't Leger Gecoomen, en datelijk doen opbreeken de wagens verpackte, en alle natte waaren, die Geene bedervinge onderworpen zijn, onder op de buijk van de wagens, en daar booven alle drooge waaren, als kruijt, Rijst, broot, peper, meel, taback gepackt, en alsoo om 4 uren voort Getrocken, tot aan die plaats daar wij den overtogt Geordineert hadden, den vaandrigh Laubser de voortogt, zijn volk doen afsetten en touwen aan de voor beesten, vast en alsoo alle de Hottentots daar mede aan en zoo de waagens en beesten buijten eenige schaade Geluckigh naar 2 uren worstelens overgecoomen, en aldaar ons campliment neder geslagen het volk nat, vuijl en moede, haar met de Hottentots alle een soopie gegeven, waar toe is 3 flessen aracq: uijtgeschonken, den tamboer is bij ons Gecoomen, mede brengende een Groot Visch³⁷ die de beesten getrapt hadden in 't overgaan, en alsoo tegen zijn Lijff aan quam drijfven, de Hottentots die meede in 't waater waaren, daar voor bangh, dese revier is vol met visch, en seekoeijen waar wij dagelijcx de varse Spooren aan de wal Saagen, wij speurde de een Grootte vreugde aan de klaagende misshandelde Hottentots over de Goede en Geluckige overkomst, versekert sigh selven zoo goet als haar Gerooffde vee al weer te hebben. –

Die vrijluijden veel praats hebbende, dat zij maar voor een maant Gecommandeert waaren, en off wij nu niet soude weer om keeren, door onse Goede voorsorge van over de Rivier te koomen, begosten, daar niet meer van te spreken na dat wij haar alvoorens te Gemoet Gevoert hadden, als wij nu soude stuijten voor de Oliphantsrivier, en niet overgaan en alsoo weder omkeeren, dat onse vijanden moogelijk daarop stouter soude worden, en meer quaat aan de Ingeseetenen, en Hottentots mitsgaders smaat en spot met d' Edele Compagnie soude onderneemen, uijt te voeren, gelijk alle de Hottentots capteijns aan ons bekent Gemaakt hebben, als dat zij Klijne Ammacquas Geene de minste agtinge voor d' Edele Compagnie heeft, met het seggen, dat zij maar wijven zijn, die in 't velt gaan met een stuk ijser om uijnties te Graaven wat soude zij doen, die huijlen als huijlebalken, gelijk gespeurt is dat zij sigh niet ontsien hebben de rottings knoppen te smelten, van d' Edele Compagnie en daar van arm ringen gemaakt, en een, der capteijns die het tragte te ontvlugten om sijn pligt aan d' Edele Compagnie te toonen, hebben zij doot geslaagen, capteijn Abba en Jackhals haar ve afgenoomen, en een Duijts kerel vermoort als vooren Gesegt is, wat soude sij niet aan regten: indien dat wij haar soo vlaauwhartig verlieten en weer om keerden, wat nut en voordeel soude de Ingeseetenen deser Landen, oft de Edele Compagnie van de onse swaaren togt hebben, dat nu al op een dagh off 6 moogelijk sal volbragt zijn, en met Godes hulpe onse vijanden, onder ofte tot gehoorsaamheijt gebragt hebben, soude dat niet meer eer voor ons alle bij

onse heeren en meesters en ook bij de Goede Ingeseetenen weesen die sulx volgens onse pligt voor haar uijtgevoert hebben, als dat alle oncosten moeijte en versuijm nodeloos, Geschiet was en alsoo met hangende pooten weer om te koomen. Ja onnodigh zijn sulke ingeseteenen, die anders niet behartigen als haar eijgen welvaaren dien halven haar te Gemoet-voerende, indien zij haar eed en pligt voor 't Gemeene best niet meer en agten dat ik dan in Godes naame met mijn eijgen volk onderneemen sal, onse vijanden tot gehoorsaamheijt te brengen, waar toe alle Compagnie dienaaren Genegen waaren, daarop resolveerden Zij indien het niet Langer duuren soude als 5 a 6 daagen dat zij dan genegen waaren, om mede de togt tot soover te volbrengen. Rantsoen aan Rijst, broot, aracq; en 5 schaapen verdeelt als vooren. –

Woensdagh 2 November 1712

Mooij weer aan de overzijde de Oliphantsrivier te 4 uren op Gebrooken, den cornet d' Ariergaurde een uur voor uijt om alles to ontdekken, met Goede ordre als voormelt wat hem te doen stont als hij het minste gewagh hoorde, en aldaar van te vooren wel onderrigt zijnde, en alsoo in ordre volgde met het Gantsche Leeger om altijd in staat te Zijn den vijant het hoofd te bieden, alsoo aff en aan de Oliphantsrivier gemarsseert tot 11 uren na dat wij 5 uren geavanceert hadden, en niets vernoomen. Ja selvs niet eenigh spoor veel min kraalen, aan ditto rivier ons compliment weder neder Geslaagen,³⁸ Rantsoen aan broot, Rijst, Aracq; en 5 schaapen uijgedeelt als vooren. –

Donderdaghs 3 November 1712

Mooi weer en te halff 5 op Gebrooken, en voor den dagh den vaandrich De Lange voor ijt Gecommandeert langs de Oliphantsrivier tot op het uijterste om alles wel te observeeren als vooren , gesegt is, daar op de resterende den cavallerij, de bagagie waagens en draagh ossen, de Hottentots en daar op de arriergaurde sergiant Treurniet met het voet volk alsoo langs de revir, in de Klijn Amacquas Lant, en niets vernoomen, eijndelijk na dat wij 9 uren gemarsseert hadden en 7 geavanceert aan de beneedenste van de Oliphantsrivier op de plaats Genaemt Sonquas-Backelijplaats³⁹ onse compliment aldaar neder Geslaagen, en op een hele barre velt, wijnigh off niet te eeten voor onse ve, paarden, niet verder weeten te marsseeren, ofte dat wij buijten onse ordres Gaan die niet verder dicteeren, als tot aan de Oliphantsrivier, wij hebben, aldaar een etmaal voor Gelegen, Gene vijanden daar vernoomen, noch Geene deminste craalen ofte bewijs van dien Gesien, wel min over Jaar en dagh geweest te zijn, als alleenlijk een dorre en woest

Lant, eijndelijk nogh tot overvloet overgemarsseert met Groote Mooijte en 3 etmaal daar langs gemarsseert en Gecampeert sonder ijmant te verneemen onse volkeren begosten den eene voor den andere na te klaagen over den afgangh, en o(n)se proviesie op genoomen, bevonden, dat wij naauwlijx, den te rugge togt daar meede konnen bereiken befonden de Draakenstynse en Stellenbosche volkeren, die sigh heel schaars des daaghs moesten behelpen, met kluijties in plaats van broot en dat haar brandewijn op was, en ons ingeruijldde slagt ve tot op de beesten verminderde, de Hottentots ondervraagde waar de kraalen lagen, wisten het selvs nu niet, maar tragten ons te paaijen met de Eene Loogen voor den anderen na, als met het seggen aan de Oliphantsrivier dat wij maar 4 nagten te marseeren hadden, dat wij dan aan de Klijne Amacquas haare craalen weesen soude, hebben het selve nu volbragt, maar niemant nogh vernoomen, nu seggen zij weer nogh 5 dagen te marseeren, en dat wij mo(e)ten waater meede neemen op de wagens dat daar geen waeter onderwegen is als alleenigh aan de Doornrivier en daar koomende dat zij dan eerst soude opsoeken, waar dat zij leggen, en haar best doen om haar te vinden, waar op geene de minste staat te maaken is, dienhalven overdagte 5 daegen heen en 5 daagen weer om, 10 dagen bedraagh, en alsoo soveel meer proviesie overstuur, soo wij niet op deeden ende mede Gesien, dat onse ordres niet verder en Luijt als tot aan de Oliphantsrivier en indien dat de vijanden its van de Ingeseetenen aan de Piketbergen Gerooft ofte eenige schaaden toegebracht, deselve te vervolgen om hem het gerooffde weer te ontnemen; maar sulcx niet bevord(e)rt veel min aldaar, ofte ontrent geweest te zijn, soodat die Ingeseetenen aan de Piketbergen die sulcx aan d' Edele Compagnie berigt hebben, dat de Groote offte Klijne Amacquas aan de Oliphantsrivier met zoo een groote ofte klijne magt soude over jaar en dagh geweest zijn, hebben d' Edele Compagnie grootelijx mislijt, om zoo een Groote magt voor niet derwaarts te zenden, die souden een merkelijke oncosten voor d'Edele Compagnie en vrije ingesetenen heeft konnen geschieden als gebleken is, daar op onse mede Gegevene Instruktie naar Gesien en bevonden denselve sooverre die ons Gebiet in alle deelen na Gecoomen te zijn, te Raade gevonden om den Raat daar over te Laaten beleggen en de Instruktie door den Edele Heer Gesaghebber en Agtbaaren Politique Raat mede Gegeven te resumeeren en na te sien mitsgade al het Gene in desen daghverhaal voor Gehouden, en in om vraagen gelegd wat zij dagten, dat ons verder meer te doen stont, en off het selve niet alsoo bevonden was, als haar daar in voor geleesen is, antwoorde gesamentlijk, Ja, dat wij ons comissie ten volle volbragt hadden, en uijt dien hoofden gesamentlijk Resolveerde onse te rugh togt soo spoedigh te bevorderen , als mogelijk is, als nader bij onse geteekende Resolutie, Genoomen, en gedatteert den 3 November 1712.

Vrijdaghs 4 November 1712

Mooij weer volgens onse Gewoonelijke Resolutie den aftogt Laaten slaan en des 's morgens te 5 uren op Gebrooken, vaandrigh Laubser de avangaurde daar op de dragonders, bagagie wagens en draagh ossen, dan de arriergaurde sergiant Douderstat met d' Infanterij en vaandrigh De Lange met 25 man te paart, om alsoo in onse aftogt geene in val te kunnen Geschieden, het zij voor ofte agter altijd in staat van devensie te zijn, en soo in Goede Ordre 12 uren gemarsseert maar 9 geavanceert tot in de haaver vallije ⁴⁰ aan d' Oliphantsrivier, waar Goede wij voor beesten en paarden was, dat daar wel te sien kwam na demaal dat zij wijnigh den voorigen dagh Gehat hadden, hebben onderweg niet ontmoet nogh vernoomen, onse campliment aldaar neder geslaagen, Rantsoen aan rijst, broot, aracq: mitsgaeders 5 schaapen geslagt en uijt gedeelt als vooren, onse volkeren aan 't vissen, en vangen daar al veel groote en klijne vissen, die sij noemden baartmannen een heel Goede visch van smaak, sij hebben aan mijn een gebragt soo groot als een kabeljaauw. –

Saterdaghs 5 November 1712

Rustdagh gehouden voor de mensche en ve dan zij begosten geheel te vervlouwten, het volk heeft den gehelen dagh gevist en haar wat verschoont. Rantsoen aan broot, Rijst, Aracq: 2 lb taback aan d' Hottentots 4 schaapen zijn de restanten uijtgedeelt als vooren. –

Sondaghs 6 November 1712

Regen en wint, op Gebrooken om 4 uren 's morgens en ten 6 uren in ordre als vooren gema(r)sseert, en weer door de Oliphantsrivier over de vorige passagie gepasseert, buijten Letsel ofte Schaade als alleenlijk een waagen van ons voor de Rievier omgeslaagen, maar niets dat Schaade geleeden heeft en alsoo gemarsseert tot aan den Groote boom in de Groene Vallije aan den stijlen klippigte hooge klooff: Aldaar uijtgespannen, om 1 uur off 2 te rusten, continueerde nogh met Regen tot 1 uur, weer ingespannen en met touwen aan de waagens en beesten, en al het volk daarvoor om waagen voor waagen booven te brengen en verders geavanceert tot onder Van der Stelscasteel waar onse campliment neder geslaagen (is). Geen schaapen meer, een Groote bul geslagt voor 't volk voor 3 daaghs, Rantsoen, broot, Rijst en Aracq: uijt gedeelt, heel kout en guur weer.

Maandagh 7 November 1712

Mooij weer des agtermiddaghs smoor heet te 4 uren 's morgens weer ons in mars begevende in Goede ordere als vooren, alleenigh dat alle de cavallerij vooruijt en so veer (sic) geavanceert dat wij met het voet volk end' bagagie haar Leger plaats niet kunnen bereiken doordat het volk en ve moe en mat door het menighvuldigh sant, molgaaten en geen waater onder wegs hebben, wij een rustplaats tussen de Gebergten op een sandige kraal daar bij een vontijn die des avonts Leegh was: wijnigh wij als alleenigh bossies, en aldaar gecampeert met het voet volk en de bagagie, een Hottentot anstonts uijt gesonden op 't spoor van de cavallerij, om haar op te zoeken en aan te Seggen dat wij hier gecampeert(is), en dat zij soude blijven Leggen tot morgen dat wij bij haar soude koomen, om met proviant te versien, dan zij hadden niets by haar; des avonts te 7 uren den Hottentot weer aangecoomen, Raporteerde dat zij booven aan de Groote off Langevallije aan een klijne Revier Laagen en goede wijde hadden, en dat zij ons aldaar morgen sullen inwagten, dat zij meede een heele moeilijke mars door het sant en molgaaten, en geen water onderwegen hadden gehet haare paarden, zommige zoo mat geworden, dat zij dieselvs voor haar mo(e)sten drijven, en lijden; en waar onder de zoon van Arnout Tamboer met sijn paart agter moest blijven, en Genootsaakt was sijn paart met een veullen aen een bossie te bjenden (sic), om deselve 's andiren daaghs weer te koomen haalen, om siende een Renoster Langhs het oliphantspat op hem aankoomen agter een bosch gesprongen om zijn roer te laaden, maar den koogel ten halven wegh blijven sitten, en niet neder konde krijgen, ondertussen het paart Los; en den Renoster passeerde hem op 10 treede na, en soo voor(t) schuivjvende, en alsoo daarvan verlost, des morgens sijn paart weer om Gehaalt maar 't veullen was absent, het selve niet konde vinden, Rantsoen aan broot, Rijst, en aracq: uijt gedeelt, bij ons campliment is niets vernoomen als alleenigh des nagts het rinkinken van de wolff en tijger gehoord.-

Dinghsdaghs 8 November 1712

Een heeten dagh des morgen te 4 uren op Gebrooken en te 6 (uur)s met goede ordre in mars na het Leeger van de cavallerij, voor eerst passeerde over een groote clooff met veel klippen, daar op een groote vlackte met sant en molgaaten, inde midden van dien een mooi klijn loopen rivier passeerde, waar wij onse beesen, en paarden lieten drinken dan zij hadden den voorigen dagh wijnigh off niet gehat, en nadat wij 5½ uur(en) en maar 3 uren geavanceert, door dese moeilijke wegh door de wildernisse heen, eijndelijk ontrent 11 uren middaghs in 't campliment van onse cavallerij en aldaar bij

gecampeert, Goede wij en waater met een mooi Loopende Rievier, sij saagen ons met Grootte blijtschap te Gemoet met een hongerige ma(a)gh: daarop ten eersten, broot, Rijst, en aracq: uijtgedeelt: zij hebben daar meeden den wolff braaff hooren rinkinken.

Woensdagh 9 November 1712

Mooij weer met Grootte hitte, des agtermiddaghs suijt oost wint; des morgens ten 3 uren, de Revellie, ende Generaal Vergaderingh en mars, alles in ordere, te 5 uren in volle mars, Vaandrigh Loubser die avangaurde, met d' cavallerij; daar op de wagens, en Sergiant Treurniet de arriergaurde met het voet volk, nadat wij 2 uren gemarsseert, hadden in de Langevallije, is vaandrigh Laubser met zijn volk en wagens agter Gebleeven met voorgeven dat haar beesten, niet meer voort konde, wij onse mars voort settende tot boven bij de Krommerievier onder Laubersklip, waar wij in onse optogt te vooren gecampeert hadden onderwegh 8 uren en maar 6 geavanceert doorde slegte wegh door de woestijne, wildernisse, en klippen, die wij alvorens in onse optogt genoemt hebben, eijndelijk te 1 uren in het campliment gecoomen. Rantsoen aan Rijst, broot, aracq: en 2 lb. taback aan de Hottentots uijt gerijkt, tegens den avont is vaandrigh Laubser met sijn volk en wagens weer bij ons gecoomen. –

Donderdaghs 10 November 1712

Mooij weer met Grootte hitte des morgens te 3 uren de revellie en vervolgens, als vooren, in Goede ordre gemarsseert den cornet Van den Brink, de avangaurde en sergiant Douderstat de arriergaurde, de Krommerievier Langs door en weer door gemarsseert tot in de Ongelukkige Vallije ⁴¹ onder de Piketbergen in de Gregriequas haar lant en gecampeert in onse oude campliment daar de verdronke man begraven Zijt, na dat wij 6 uren gemarsseert en maar 4 geavanceert hadden, des agtermiddaghs hadden die van Stellenbosch en Draakenstijn versogt om te morgen, van ons na huijs (te) Vertrekken, is haar sulx toe Gestaan, want zij ons nu Geen meer dienst konnen doen, als lasten voor d' Edele Compagnie, aan 't Rantsoen, van vlees, na dat wij haar voor 2 daagen van de spijs voorsien hadden, haar bedankt hebbende Compagnies weegen, waarop zij repliceerden met bedankinge voor Goede commando en 3 salvoos van Eijder companie Gedaan en wij Eijder met een bedankende, en alsoo in Goede Ordre Vertrockken. –

Die Hottentots captejns met haar 3 meede Afschijt Genoomen aan haar Eijder 1 lb. toeback, 1 bosch koopere kraalen, mit(s)gaders met soopies beschonken en voor 7 draaghossen : 7 lb. taback, betaalt, pijpen gegeven, en alsoo van ons vertrockken, uijt Genoomen capteijn Schipio en twe Hottentots die onse Gitsen zijn Geweest op de togt en nu het vee oppassen, moeten haar betaalingh aan de Caab soude hebben, bij ons Gehouden: Rantsoen van broot, Rijst, Aracq: een osse die monseigneur Kruijsman aan ons Geschonken hadde, op onse optogt Geslagt, en daar van voor 2 daagen Rantsoen aan ons volk mede uijt Gedeelt. –

Vrijdaghs 11 November 1712

Mooi weer te 3 uren de Revellie en te 5 uren, in volle mars met ons eijge volkeren, Langes de Pikketbergen ⁴² en alsoo de naaste wegh na huijs toe tot op meester Willem Terdammers ⁴³ verlaatene post, 6 uren onder wegens en 5 geavanceert, en aldaar gecampeert, onder dien post, 3 van de vrijluijden wegh geloopene paarden, aldaar Gevonden, dik en vet, maar heel verwildert, en met moeijte gevangen gekreegen, toebehoorende Hendrik Neeff, Klaas Kanffer en Carel Blessie (Du Plessis), en alvorens in een andere vallije, die wij kort te vooren Gepasseerde, meede 3 gesien, maar soo verwildert dat niemant daar bij konde koomen, daar op uijt ons Legerplaats gesonden, Sergiant Treurniet, corporaal Swartsenburgh met 3 man, om te sien dat zij die 3 paarden konden bij ons brengen, maar deselve niet weder gesien, Jacobus Overnij nogh bij ons Gehouden, hem ondervraagde off daar ook eenige Hottentot kraalen in passant Laagen, antwoorde sulx niet te weeten, maar als wij hem permissie gaff om van dese avont naar sijn post in de Pikketbergen te gaan die een uur van ons Lagh soude hij sijne Hottentots ondervraagen, en ons in 't passeeren van sijn post die in ons wegh lagh weeten te seggen. Hem Overnij daar op laten na huijs gaan, in middeler tijt bij ons overwoogen dat d' Edele Compagnie in twe a 3 jaaren, naar malkanderen manquement aan beesten hadden, hebben moeten waagens huuren, om branthout en Riet aan te rijden, en niet anders bij dese togt heeft als schaade, en noghbij ons hebbende kraalen, toeback en drank, waar voor wij wel in passant eenige spannen trek beesten, tot dienst voor d'Edele Compagnie konden Ruijlen, soo mede eenige schaapen, voor toespijs voor ons volk, daar wij nu Gebrek aan hadde, Gelijk ons mede te binnen quam dat den Edele Heer Gesag hebbet bij 't afschijd neemen, mondelijk tegens mij sijde, met die woorden, als wanneer u expeditie volbragt zijn magh U Edele maar de vrijluijden naar huijs laten gaan, en indien U Edele siet wat op te kunnen doen, komt het niet op een dagh off 8 aan, op dat , en het voor Gaande Gelet, onder 't wel meenen, bij mij selvs Geresolveert in passant een

dagh off 5 te besteeden met Ruijlen van soo veel trek beesten, als ik ten diensten den Edele Compagnie bekoomen kan, broot rijst aan ons volk uijtgegeven .-

Saterdaghs 12 November 1712

Voor de middagh regen tot 3 uren 's morgens de revellie en halff 5 in volle mars over een Groote clooff daar wij lange moesten talmen met 14 beesten en al het volk voor een waagen, en soo martelende booven Gecoomen, en onder den selven, aan de Andere zijde passeerde Cobus Overnij leggende in de Pikketbergen aan een Rievier ⁴⁴ die in de Bergrievier uijt Loopt en denselve, moesten, volgenen dat aldaar een drift was om over te koomen, Cobus Overnij Raporteerde in 't passeeren, dat een uur verder aan dese rievier even buijten de Pikketbergen, een kraal lagh van capteijn Sesar, Hanibal, en Janson, en dat wij deselve moesten passeeren, en selvs met ons Gegaan, daarna toe, alvorens voor ons volk gegeven 2 schaapen en 1 Lam, want ons toespijs was op. te 10 uren, aan dese craal gecoomen; en aldaar gecampeert, de schaapen geslagt voor 't volk, en 't Lam voor ons, broot, Rijst, en aracq:, tot rantsoen uijt gegeven, capteijn Sesar, Hanibal, Janson, en capteijn der soldaaten, bij ons Gecoomen, met 4 tabeeties schaapen, aan haar gegeven, en uijt gerijkt 4 lb. taback en pijpen en aracq: op hoope van een Goede ruijlingh, dan ik telde daer wel na bij de 200 koeijen en 100 kalveren, maar wij nigh Ossen, daar onder sagh, maar een Groote troep schaapen, klaagde meede over de klijne Amacquas Bossiesmans die altmets bij haar quaamen rooven, zij bragten wel over ½ legger melk in 't leeger zoo dat ons volk wel wenste dat die craal ons altijd mogte volgen. –

Sondaghs 13 November 1712

Mooij weer, ontrent 9 uren quaamen de voormelte capteijns bij ons om te ruijlen, mede bragten 4 ossen, en 1 kalff haar door den tolk liet seggen off dat ruijl vee voor de Edele Compagnie van sulken craal , waar 4 capteijns bij malkanderen waaren, daar op Eijndelijk met Langh woorden braakens, haalden nogh 9 jonge en 2 jaarige kalveren, en 30 schaapen, sagh anders niet van haar meer te krijgen, ruijldde het selve en betaalt als.

9 goede bekwam ossen)		(16 lb taback
10 een 2 jaarige kalveren)	daarvoor	(9 bossen koopere craalen pijpen en 3 flessen aracq:
30 schaapen tot proviesie)		(10 lb tabackt
Tot vereeringh aan haar		4 lb tabackt

Des voormiddaghs te 10 uren de vergaderingh Laaten slaan, op Gebrooken, Overnij belooffde mij over 3 weeken aan de Caab te sullen komen, hem daarop Laatende naar hujs gaan, wij vervolgden onse mars Langhs den selve Rievir tot aan den Berghrievier by Meester Willemsdrift, het waater te hoogh konden daar niet door, onse campliment aldaar neergeslaagen, veele varse zeekoespooren gesien. 2 schaapen, geslagt en Rantsoen uijtgedeelte aan broot, Rijst en Aracq: voor 't volk. –

Maandaghs 14 November 1712

Mooij weer halff 4 de Revellie, op Gebrooken en langhs de Berghrievier om een drift te zoeken daar wij passeeren konnen, eijndelijk tot halff 7 aan een drift Gecoomen, daar het volk tot onder de armen moesten gaan, om de wagens en beesten deur te haalen met touwen vast aan de voor beesten, en alsoo met Groote moeijte alles behouden sonder schaaden overgebragt halff 8 weder in mars te rugge, aan en langs de Bergrievier, tot voor bij onse oude campliment, dien dagh niet veel Geavanceert, onse meeste tijt door gebragt met het zoeken den drift en over te koomen voormelte drift Legt 1 uur beneeden de Pikketbergen, al daar ons campliment neder Geslaagen, aan de Bergrievier en alsoo pas 1½ uurs met al ons marseeren, desen dagh geavanceert en onderweegen, geene kraalen meer vernoomen, 3 man met een Hottentot Trouwman, uijt gesonden die koers die wij morgen moesten marsseeren om te sien ofte daar Geen waater off kraalens te sien waaren, maar tegens den avond weer om quaalmen geen waater nogh kraalen vernoomen te hebben, daarop moesten Goet vinden morgen stil te leggen, om weer uijt te senden, om niet met den trijn te Leur om te swerven, 2 schaapen, geslagt en Rantsoen voor 't volk uijt gegeven. –

Dingsdagh 15 November 1712

Mooij weer maar des Agtermiddaghs een sterke wisten wint, des morgens met den dagh corporaal Swartsenburgh met 3 man en 2 Hottentots weer uijt Gesonden, en tegen den avont weer om Gecoomen, rapporteerde een kraal gesien te hebben, ontrent 5 uren van ons campliment suijt oost op, regt in ons pat, en overal kuijlen gevonden, met waater in 't Swarteland, ⁴⁵ rantsoen van Rijst, broot, Aracq: en 2 schaapen Geslagt voor 't volk aan de Hottentots aan kortums1 lb. toeback. –

Woensdaghs 16 November 1712

Voor de middaghs mooi weer, en des middaghs sterk uijt den suijt oost waaijde met den dagh revellie, en met Goede ordre in mars en suijt oost aan Gemarsseert te 10 uren aan twe Hottentots Bossiesmans kraalen van capteijn Coraasj, en Corasijs craal na dat wij 5 uren gemarseert hadden. Ons campliment aldaar, neederslaande slegt waater en wijnig wij voor 't vee.

Capteijn Corasj en twe baasen van de twe Bossiesmans Hottentots craalen genaemt Waaterman en Witteman, bij ons quaamen, met 3 haamels die zij tabeeties hamels noemen, aan haar ijder 1 lb. taback en een pijp Gegeven, soo ook meede een soopie 2 a 3 geschonken en alsoo weer naa haar craalen gegaan, tot morgen vroegh, wanneer zij dan soude koomen Ruijlen, Rantsoen aan broot, Rijst en aracq: 2 schaapen aan ons volk uijt gedeelt, sergiant Douderstat vooruijt Gesonden, met 4 man, Aan een kraal totdat wij morgen zoude aancoomen. –

Donderdaghs 17 November 1712

Mooij weer te 7 uren quaamen voormelte capteijns ende 2 baasen, mede bragten, saamen na la(n)gh talmen, 17 beesten en 61 schaapen, haar daarvoor betaalt. –

17 lb. taback)
 17 bosse koopere kraalen) voor de beesten
 6 flessen aracq:)
 pijpen)
 3lb. taback tot een vereeringh
 En voor 61 schaapen 20 lb. taback

Halff negen van daar Vertrocken suijt oost aan, na de kraal daar ik Douderstat na toe Gesonden hadde 6 Hottentots die bij het vee mede gegaan waaren, uijt de Pikketbergen, afbetaalt met 2 lb. taback en weer om Gesonden, te 11 uren aan die craal van Baas Pieter, Kreupele Jantie en capteijn Ingeman, daar ik sergiant Douderstat sont, met zijn volk, en van haar drie Ruijlde 8 beesten daarvoor betaalt.

8 lb. toeback
 8 bossen koopere kraalen
 1 vles aracq:
 = pijpen

2lb. toeback tot een vereeringh

Van deese craal naamen twe Hottentots mede die ons aan B(aas) Grijskop en capteijn Camcos kraal soude brengen, om aldaar te campeeren, een schoft van Riebeekx Casteel, ⁴⁶ dese schelm se Hottentots mislijden ons, soo lange, dat zij oordeelde dat de kraal vertrockken was gelijk te sien was, tegen den avont als wij daar quaamen, waaren zij vertrockken, omtrent maar 2 uren voor onze komst, als daar ons campliment moesten nederslaan, bij een vallije, daar ontrent 1½ legger karnemelx ofte keijwaater, ⁺ alsoo wit als kar(n)melk in was en wijnigh wij voor het vee, het volk spek gegeven om te braaden in de pan, dan daar was Geen waater om te kooken, naauwlijx soo veel dat zij drinken kunnen en hebben dese twe Hottentots Laaten van dese nacht vleugelen en aan de waagens bij de schiltwagt aan het vuur vast maaken, tot morgen om te hooren of zij niet kloppen, soude, 3 uren voor dagh corporaal Swartsenburgh met een van die Hottentots en 4 man op het spoor na, en bij haar koomende, afvraagen waar om dat zij vertrocken waaren, en off zij niet Genegen waaren met de Edele Compagnie te ruijlen, en van Ja seggen, hij dan met haar ruijlen soude, en met haar en het Geruijlde bij ons coomen, morgen aan Riebeekx Casteel; aan Van der Heijdens post ⁴⁷ dat wij haar aldaar betaalen soude, Broot, Rijst, speck, en aracq: uijtgedeelt aan ons volk.

Vrijdaghs 18 November 1712

Mooij weer op Gebrooken en onse mars regt op Riebeeken Casteel aan. Na Van der Heijdens post aldaar gecoomen, en gecampeert tot 11 uren, na dat wij 6 uren gemarsseert hadden, des agtermiddaghs d' corporaal, en zijn bij hebbende manschap weerom gecoomen, met Camco, Cornelis en Jantie, en 4 @ 5 van zijn craal mede brengende 7 beesten en 13 schaapen, aan hem en zijn volk daar voorbetaalt:

Moontlik word kleijwaater of weijwaater bedoel

7 lb. taback
 7 bos kopere craalen
 7 pijpen
 2 vles aracq:
 4 lb. taback voor de schaapen
 2 lb. ditto tot vereeringh
 1 lb. ditto aan kortums voor die Hottentots die de beesten gedreven hadde.

Aan ons volk Rantsoen van broot, Rijst, Aracq: en Speck verdirs aan 't volk
 3 dousijn stukken pijpen uijtgegeven.

Saterdaghs 19 November 1712

Mooij weer met den dagh Revellie, en halff 6 in volle mars tot aan Burgert Pietersoon post ⁴⁸ aan de Diepe Rievier, 5 groote uren, aldaar Gecampeert, ons volk heel vlau van de hitte. Rantsoen aan Aracq:, Rijst, en broot, 2 schaapen uijt gedeelt. –

Sondaghs 20 November 1712

Mooij weer betroocken Lught, Rust dagh Gehouden voor de menschen en vee Burgert Pietersoon heeft 2 haamels aan 't volk gegeven, en haar met wijn daarbij beschonken, Broot, Rijst en aracq: uijtgedeelt.

Maandagh 21 November 1712

Mooij weer met betrocke Lught. 's morgens te 4 uren in volle mars als in Goede Ordere naar Vissers Hock ⁴⁹ al waar wij des middagh te 11 uren zijn aangecoomen na dat wij 7 uren onderwegh en 5 uren Geavanceert zijn, de Geruijldde beesten, schaapen zijn getelt en overgegeven aan sergiant Douderstat, om deselve te verantwoorden aan den gecommiteerdens aan hem gelaaten voor hem en sijn volk en Hottentots 3 schaapen, Rijst, 2 kannen Aracq: en 2 lb. tabak. –

Blijft nogh tot verantwoordingh 64 groote en klijne beesten, 89 schaapen, onse Laaste Rijst en broot uijt gegeven.

Dingsdagh 22 November 1712

Mooij weer na dat ik aan sergiant Douderstat alles bevoolen hadde, en bij hem gelaaten 1 corporaal, 4 gemeene en 3 Hottentots, zij wij met den dagh

op Gebrooken en alsoo ons met het resterende volk en de bagagie waagens na Cabo waar wij te halff 9 agter het fortres, en aldaar onder 't strijken van de vlagh een salvo laten schieten, en alsoo in 't fortres gemarsseert, nadat wij zijn uijt geweest 40 dagen en hier meede Onse commissie een ijnde neemende.

2.4 VERKLARENDE AANTEKENINGE

1. Hierdie oornagverblyf was stellig in die Tygerberg-omgewing, hoewel dit nie in die dagverhaal genoem word nie. Theunis Verwij het in 1712 ook die vergunning gekry om met sy vee “in die duijnen” (naby Piketberg) te wei. (R.L.R. 1, Oude Wildschutte Boeken, 26.2.1712, p. 342.)
2. Die toekenning van die plaas Joostenbergh aan Claas Ras kon nie in die amptelike stukke teruggevind word nie.
3. Simonsvlei was die praglandgoed van die eertydse, onafhanklike fiskaal, M.Blesius, vertroueling van W.A. van der Stel. Kragtens ‘n Kompanjiesbesluit is dié landgoed in 1707 verkoop. (C.J. Beyers (red.) Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek, 111, p.74.) Matthijs Kruger het sedert 1709 ook die plaas “De Langevalleij” (tussen die Paardeberg en Paardiamant) op lening verkry. (R.L.R. 1, Oude Wildchutte Boeken, 4.09.1709, p. 214; 31.10.1710, p. 269.)
4. Ceciliasdrif, ‘n paar honderd meter van die huidige Paarl-stasie, is stellig een van die oudste Bergrivier-driwwe.
5. Francois du Toit was ‘n gerespekteerde heemraad, kerkraadslid en boer van die Drakenstein; en daarby ‘n vurige teenstander van W.A. van der Stel. Sy plase was indertyd “De Kleine Bos” (Dal Josafat), “Soetendal” (Wamakersvallei) en “Over de Limietrivier” (E.H. Raidt (red.), Francois Valentyn, Beschrywing van de Kaap der Goede Hoop ... 1, p.163 en voetnoot; R.L.R. 1, Oude Wildschutte Boeken, 4.3.1711, p. 285.)
6. Johannes Mulder was een van die eerste landdroste van Stellenbosch en het tot 1691 gediën. Daarna was hy ‘n vryburger en het hy op die spogplaas Zorgvliet geboer, maar by verskeie geleenthede het hy vir kort tydperke weer as landdros waargeneem, o.a. van 1711 tot 1712. In Desember is hy weens “negligentien, sloffigheeden en onbehoorlijke tollerantien” uit die Kompanjiesdiens ontslaan. (E.H. Raidt (red.), Francois Valentyn, Beschrywing van de Kaap der Goede Hoop ... (V.R.V. 1, Tweede Reeks), pp 184, 200; A.J. Böeseken (red.), Resolusies van die Politieke Raad, 3, 12.6.1691, pp. 241 – 242; 4, 29.11.1712, pp. 292 – 295; 10.1.1713, pp 298 – 299.)

7. Landdros Mulder het ook aan goew. Helot geskryf en sy omstandighede verduidelik. (Sien Bylae no.3.6.)
8. Willem Helot het in 1694 as soldaat na die Kaap gekom. Teen 1706 het hy gevorder tot sekretaris van die Politieke Raad en vier jaar later was hy sekunde. Na goewerneur Louis van Assenburgh se dood in 1711 word hy waarnemende goewerneur van die Kaap. (A.J. Böeseken (red.), Resolusies van die Politieke Raad, 4, pp. 250 – 252.)
9. Hierdie drie briewe kon nie teruggevind word nie. Pieter Kolb(e)(n), bekende natuurkundige en skrywer oor die Kaap, het van 1705 tot 1713 aan die Kaap vertoef, terwyl hy studie gemaak het van die Kaapse flora, fauna, klimaat, sterrekunde, geologie en die Hottentotte. Verskeie standaardwerke het uit sy pen verskyn. Sedert 1711 woon hy op Stellenbosch en doen hy sekretariële werk vir die landdros. Dit verklaar waarom hy landdros Mulder se omstandighede aanhangig gemaak het. (C.J. Beyers (red.), Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek, 111 p. 487.) Die landdros is vanweë sy swak gesondheid van sy missie vrygestel; in sy plek is kornet Warnar van den Brink benoem. (C. 432, II, Inkomende Stukke, 1712, pp. 689 – 690.)
10. Simon van der Stel en sy reisgeselskap het op 30 Augustus 1685 oorgestaan, regoor Riebeeck-Kasteel, op ‘n plek “voorsien met gras en water in oervloet”. (G. Waterhouse, Simon van der Stel’s Journal ..., p.9)
11. Stellig word verwys na óf Estienne Cronier (Olijvenhout) óf Pierre Cronier (Versailles) in die Wamakersvallei. (E.Smit, Die Geskiedenis van Wellington en Distrik, vol. 1, p. 2-2.)
12. Die Hottentot-leier van ‘n ondergeskikte kraal is dikwels as ‘baas’ aangedui.
13. Sonkwasdrif is ‘n bekende drif in die Bergrivier, digteby Hermon. Die naam Sonkwas (=moordenaars, rowers) is die oudste benaming vir die Boesmans, en kom dikwels in die ou Kaapse geskifte voor. (G.S. Nienaber en P.E. Raper, Toponymica Hottentotica, H – Z, pp. 1005 – 1006.)
14. Die Klein-Bergrivier ontspring in die Tulbagh-kom en –kloof en sluit by die Groot-Bergrivier aan, net suid van die Vier-en-Twintig Riviere.

15. Pieter Rossauw (Rousseau), heemraad en kerkraadslid, was die eienaar van die plaas “L’ Arc d’ Orleans” en ‘n tweede aan die Bergrivier, naby die Vier-en-Twintig Riviere. (A.J. Böeseke (red.), Resolusies van die Politieke Raad, 4, p.80 en voetnoot.)
16. Hoewel daar verskeie verklarings vir die pleknaam Piketberg is, word dit vry algemeen aanvaar dat die benaming sedert 1676 in gebruik gekom het. Indertyd was die V.O.C. verplig om ‘n afdeling soldate, oftewel ‘n piket, in die omgewing te stasioneer ten einde teen die weerspanninge Cochoquas onder leiding van hul kaptein Gonnema op te tree. (P.J. Nienaber, Suid-Afrikaanse Pleknaamwoordeboek, pp. 324)
17. Die V.O.C. –amptenare aan die Kaap het dikwels of Hollandse name of name uit die klassieke aan die onderskeie Hottentot-kapteins gegee. Name soos Jantjie, Witteman, Waterman, Scipio, Hannibal, Caesar, Pluto en dergelike meer kom dikwels in die amptelike stukke voor.
18. Die naam Piekenierskloof (“grootte clooff”) word verbind met die Tweede Hottentot-oorlog (1673-1677) toe vaandrig Hieronimus Cruse met ‘n afdeling piekeniers (soldate met pieke) en burgers teen die vyandelike Cochoquas in die Olifantsrivierberge opgetree het. Sedert die begin van die agtiende eeu kom die benaming Piekenierskloof in die amptelike stukke voor. (A.P. Smit, Ons Kerk in die BO-Olifantsrivier, ..., pp. 19-20; A.J. Böeseke, Resolusies van die Politieke Raad, 2, 11.7.1673, pp. 115-116; 4.3.1676, p. 138; E.H. Raidt, Beschrywinge van de Kaap der Goede Hoope, 1, p. 243 en voetnoot.)
19. Die naam Olifantsrivier is ‘n skepping van Jan Danckaert wat in November 1660 met ‘n groep vrywilligers op pad na die Monomotapa was. Hulle het deur die “grootte clooff” gereis en op ‘n noordwaartsstromende rivier afgekom. Op die walle daarvan het tussen 200 en 300 Olifante gewei; derhalwe is die stroom Olifantsrivier genoem. Die Hottentotte het die rivier “Tharrakamma of Ruijge Rivier” genoem. (P.L. Scholtz, Die historiese ontwikkeling van die Onder-Olifantsrivier, 1660-1902, p.9)
20. Sedert die end van die sewentiende eeu het die Kompanjie dikwels ‘n rottang met ‘n koperknop aan goedgesinde Kaapse Hottentot-kapteins geskenk. Die halfmeter lange rottang wat van Indiese bamboes was,

- het enersyds die gesag van die kaptein erken, maar daarteenoor ook welwillendheid verseker met die oog op die veeruil.
21. Die Honingberg (Heuningberg) is ‘n bekende landteken in die Vier-en-Twintig Riviere-omgewing. Dit word in verskeie reisjournale vermeld, asook by die aantekening van die vroeg-agtiende-eeuse plase.
 22. Steven J. Botma was heemraad van Stellenbosch en woon sedert 1704 op die plaas “Kloovenberg”, naby Riebeeck-Kasteel. Hy laat ook twee ander plase in die Vier-en-Twintig Riviere-omgewing aanteken, t.w. “Klein Valleij” en “De Elsen Valleij.” “Botmaaspost” is stellig na hom genoem. (A.J. Böeseke, Resolusies van die Politieke Raad, 3, 14.8.1706, p. 445; R.L.R. 1, Oude Wilschutte Boeken, p.157; p.357; E.H. Raidt, Francois Valentyn, Beschrywinge van de Kaap der Goede Hoope, 1, p.165 en voetnoot.)
 23. Sedert die begin van die agtiende eeu kom die naam Swartland gereeld voor in amptelike stukke. Indertyd was die betrokke landskap oortrek met renoster- en bakkerbosse wat ‘n swart voorkoms vertoon het en allig vir die oorsprong van die naam verantwoordelik was. (P.J. Nienaber, S.A. Pleknaamwoordeboek, p. 363.)
 24. Jan Willers (Wilders) het sedert 1708 die vergunning gehad om sy vee “onder die Vier en Twintig Riviere en regt onder ‘t Klijn Root Elsenbosch” te laat wei. (R.L.R. 1, Oude Wilschutte Boeken, 21.1.1708, p.177.)
 25. Arnout Gildenhuijs het in 1712 die weilisensie verkry op die plaas “over de Vier en Twintig Rivieren aan de Klipheuvel.” (R.L.R. 1, Oude Wilschutte Boeken, 12.2.1712, p. 339.)
 26. Arnout (Arij) Kruijnsman, heemraad en leier in sy gemeenskap, het etlike jare lank verlof gekry om te “continueeren in de Groen Valleij, beoosten aan de Piketbegen,” vandag Kruismanrivier, enkele kilometer van die huidige Eendekuil. (R.L.R. 1, Oude Wilschutte Boeken, 28.7.1711, p. 303.)
 27. Matthuijs van den Bergh het die plaas “aan die Kelderfonteyn” in 1712 op lening verkry. Hiervandaan het die kommando min of meer dieselfde roete as die huidige Sandveld-spoorlyn gevolg. (R.L.R. 1, Oude Wilschutte Boeken, 2.5.1712, p.360.)

28. Hierdie seekoegat was in die bolope van die Crommerivier (Verlorevalleirivier). Die rivier, wat in die Het Kruis-omgewing ontspring, het by die Hottentotte as die “Quaecomia” bekend gestaan, en by die vroeë reisigers as die “Cleijne Oliphants Rivier”, die “Zeekoe Valleij” en die “Zant Rivier”. Slotsboo het die tragiese gebeure wat hier plaasgevind het, volledig in ‘n brief uiteengesit en dit na die Kaap gestuur (BYLAE no.3.8; E.E. Mossop, Journals of Bergh and Schrijver, V.R.V., no. 12, pp.88, 148; G.S. Nienaber en P.E. Raper, Toponymica Hottentotica, p.991.)
29. Die Langvallei, wat in ‘n groot soutpan by die see doodloop, was van oudsher die natuurlike habitat van inheemse voëlsoorte. Die Hottentotte het die Langvallei “Tythou” genoem, terwyl die Van der Stel-joernaal daarna verwys as die “Oliphants Jagt Valleij” (G.S. Nienaber en P.E. Raper, Toponymica Hottentotica, pp. 1069 – 1070.)
30. Vanaf Langevallei moes die geselskap in ‘n meer noordoostelike rigting beweeg het om via Renosterfontein (naby die Lambertshoekrivier) die Jakkalsrivier in die graafwater-omgewing te bereik. Hiervandaan was dit moontlik om vanaf hoë koppe soos die Wolfberg op die voëlyrke eiland by die huidige Lambertsbaai af te kyk. (E.H. Raidt, Beschryvinge van de Kaap der Goede Hoop ... 1, p.251 en voetnoot; pp. 253, 357, 361 en voetnote.)
31. Dis nie uitgesluit nie dat die kommando die Jakkalsrivier by Kompagniesdrift oorgesteek het, en dat daar noordooswaarts reg op die Olifantsrivier afgepyl is.
32. Op Berghfontejn (“Oloffs Fontejn”) in die Klipfonteinberg het Oloff Bergh sy naam op die massiewe skuins rots met die standhoudende fontein uigekap (November 1682). Landdros Starrenburg wat Klipfonteinberg in 1705 tydens sy veeruiltog aangdoen het, het die plek “Tho koe” genoem. Slotsboo het ewe-eens sy naam by die van Bergh gevoeg by wyse van die gravure K.I. Slosbo 1712. Waarom die t in sy naam weggelaat is, is nie duidelik nie. (G.S. Nienaber en P.E. Raper, Toponymica Hottentotica, p.1026; E.E. Mossop, Journals of Bergh and Schrijver, V.R.V., no.12, p.97 en voetnoot.)
33. Oloff Bergh het hierdie grot in 1682 onderweg na die Koperberg aangedoen en die naby geleë varswaterfontein “Dassen Berghs Fontejn” genoem. Die Van der Stel-inskripsie waarvan Slotsboo

- melding maak, het mettertyd verdwyn, net soos die naam Van der Stels Casteel. Die netjiese inskripsie – K.I. SLOTSBO 1712 – is waarskynlik gedoen deur CASP(ar) HEMERY en I.SERSEIN, twee soldate van die geselskap wat ook hul name in die grot gelaat het. Oor die gebeitelde olifant onder die Hemery-inskripsie kan slegs gegis word. Miskien hou dit verband met die trop olifante wat die soldate onderweg gewaar het. Reeds vanaf die eerste helfte van die agtiende eeu staan die grot bekend as HEERENLOGEMENT. (P.L. Scholtz, Die historiese ontwikkeling van die Onder-Olifantsrivier, Argiefjaarboek 1966, 11, p.18; Heerenlogement en Bergfontein, p.2.)
34. Hierdie melkboom (*ficus cordata*) groei vandag na al die eeue nog welig in die Heerenlogement-grot.
 35. Die korporaal en sy mense het ‘n deurgang bereik, digteby die samevloei van die Olifants- en Doringrivier, ‘n deurdrif wat later as Kompanjiesdrif bekend sou staan. Hierdie drif is tot die helfte van negentiende eeu gebruik, waarna voorkeur gegee is aan die alternatiewe hoofpad aan die oostekant van die olifantsrivier.
 36. Simon van der Stel het in September 1685 “twee seer hooge boomen” op hierdie vallei opgemerk, terwyl Valentyn se landkaart (ca. 1700) die “Hooge Boomen Valleij” aandui. Interessant dat Slotsboo twaalf jaar later slegs “een groote boom” in die grasige vallei noem.) G. Waterhouse, Simon van der Stel’s Journal., p.21; E.H. Raidt, Beschryvinge van de Kaap der Goede Hoop, I, kaart teenoor p. 34.)
 37. Die baardman (*umbrina capensis*) is ‘n baarsagtige stekelvinvis wat in die Olifantsrivier voorgekom het.
 38. Die Slotsboo-kommando moes ongetwyfeld in die huidige Vredendal-omgewing aangekom het. Interessant dat die Slotsboo-joernaal daar geen melding van maak nie, veral uit hoofde van die feit dat dié plek prominent in die Van der Stel-joernaal genoem word. (G. Waterhouse, Simon van der Stel’s Journal ..., pp. 24-26.)
 39. Bakleiplaas verwys na die Grigriekwa-broedertwis uit die jaar 1685. Simon van der Stel het op sy reis na Namakwaland die twistende Grigriekwa-faksies oorgehaal om voortaan “vreedsaam met malkanderen te leeven”. (G. Waterhouse, Simon van der Stel’s Journal ... pp. 24-27.)

40. Die “Haavervallije” word ook in die Van der Stel-joernaal genoem, d.i. die “vlackte” suid van Vredendal waar die wildehaver in September 1685 so ongelooflik welig gegroei het. (G. Waterhouse, Op cit, p.23.)
41. Die kommando het, behalwe dat Berghfontejn nie weer aangedoen is nie, dieselfde roete terug gevolg, tot sover as die Ongelukkige Vallei. Hier het die burgers van Stellenbosch en Drakenstein toestemming gekry om op eie stoom huiswaarts te keer. Ook die Hottentot-kapteins, uitgenome Scipio, is hier afbetaal.
42. Die Kaapse kommando het hierna wes van die Piketberg gereis en later op Riebeeck-Kasteel afgestuur.
43. Willem ten(ter) Damme(rs), ‘n voormalige opperchirurgyn (opperwondheler) was ‘n vertroueling van goewerneur W.A. van der Stel. Hy het van 1709 tot 1711 die vergunning gekry om die plaas “Aan de Piketbergen” te gebruik. Sedert April 1712 het hy die weiregte gehad op die plek “In ‘t Klijgat off Sungcas Cloff” (Piketberg). Dis waarskynlik hierdie plaas wat Slotsboo in sy joernaal vermeld. (R.L.R. 1, Wildschutte Boeken, 29.3.1709, p.196; 20.4.1711, 287; 23.4.1712, p.355; E.H. Raidt, Francois Valentyn, Beschryvinge van de Kaap der Goede Hoope, V.R.V. 1, Tweede Reeks, p.184; V.R.V. 11, p.73 n.)
44. Dis feitlik seker dat die kommando die Boesmansrivier aan die westekant van die Piketberg bereik het. Jacobus Overneij het sedert 1706 verskeie plase naby die Bergrivier op lening verkry, naar sedert 1708 woon hy tussen die Klein-Bergrivier en die Vier- en –Twintig Reviere. Die volgende jaar en etlike jare daarna verkry hy die leningplaas “Aan de Crommerivier”, ten oosten van die Piketberg. Die plaas aan die Boesmanrivier wat hy in November 1712 bewoon het, het hy nie laat aanteken nie. (R.L.R. 1, Oude Wildschutte Boeken, 21.1.1708, p.177; 22.1.1709. p.190; p.329.)
45. As die afstande en die koers gevolg word, dan het die geselskap die huidige Koringberg-Moorreesberg-omgewing bereik.
46. Hierdie kampplek was allig nie ver van die huidige Moorreesburg nie.

47. Jacobus van die heiden (Heijden) (1660 – 1719), heemraad en kerksraadslid van Stellenbosch, was een van die burgerleiers en –skrywers tydens die W.A. van die Stel-stryd. Daarbenewens was hy kommissaris vir kleiner sake, kommissaris vir huweliksake en gekontrakteerde slagter. As welgestelde leier was hy die eienaar van verskeie plase, o.a. ‘n deel van “Vergelegen” wat hy in 1707 aangekoop het en “de post ofte plaats ... omtrent Riebeecks Casteel”. Laasgenoemde was stellig die plaas waarna Slotsboo verwys. (A.J. Böeseken, Resolusies van die Politieke Raad, 3, p.290 en voetnoot; 4, 12.2, 1712, p.256; E.H. Raidt, Francois Valentyn, Beschryvinge van die Kaap der Goede Hoope, V.R.V., Tweede Reeks 1, p.87 en voetnoot; p.164)
48. Die suidwaarts-vloeiende Dieprivier wat in die Riebeeck-Kasteelberge ontspring en o.a. deur die Mosselbank- en die Soutrivier gevoed word, mond uit in die Rietvallei en Tafelbaai. Pietersoon se plaas was enkele kilometers suid van die huidige Malmesbury.
49. Vissershok was in 1712 ‘n Kompanjiespos waar slagvee aangehou en graan geberg is. (A.J. Böeseken, Resolusies van die Politieke Raad, 4, 8.6. 1711, p.228.)

2.4 VERKLARENDE WOORDELYS

A

aam	inhoudsmaat wat gewissel het van 152 tot 160 liter
aanbrengen	voortbring; veroorsaak; beskuldig
accordeert	ooreenkom; akkoord gaan
alsoo	op die manier; aangesien
altemets	dalk; miskien; verseker;; beslis
altoos	altans; altyd
annumereenen	bytel; byreken
aracq apei	rysbrandewyn; soms ook ryswyn
arrierguarde	agterhoede; agtertroepe
assistentie	bystand; ondersteuning
assopieeren)	
assopienent)	geskil bylê; oorreed en paai
assumeeren	aanvaar; toevoeg; aanmatig
avanceert	voortbeweeg
avanguard	voorhoede; voortroepe

B

begosten	begin
belastingh	verswaring; verpligting a.g.v. 'n opdrag
beneemen	ontneem; gevange neem; wegneem
berustende	in bewaring; in besit; daaraan onderworpe
bescheijden	toedeling; akte; grense
beschonken	op sterk drank onthaal, dronk
besettingh	gebied wat beset is; gebied waaroor beheer is
bijmaaken	vasmaak; aanbring
busseltie	rugkussing; heupkussing; busseltjie

C

compliment	militêre kamp; rusplek (vgl. campement= verblyf)
cavallerije	berede soldate; ruitery
centement	mening; standpunt; gevoel
cheff	leier; direkteur; hoofamptenar
communiqueert	in verbinding wees; skakel
compagnie	militêre afdeling onder 'n kaptein
Compagnie	Kompanjie; Vereenigde Oostindische Compagnie
compareeren	saam voor regter verskyn = comparanten;
competenten	bevoeg; geregtig; verantwoordelik

conduits	geleiding; oordraging
confirmeeren	bevestig; bekragtig (soms comfirmment)
confusie	deurmekaarspul; warboel
conjungeeren	byeenbring; vervoeg; verenig
cornet	laagste offisier in die ruitery; kornetblaser
corte monture (montuuro)	omlysting; samevatting

D

deposant (ook deponent)	getuie wat 'n beëdigde verklaring aflê; ook iemand wat iets deponeer of inlê
deposeeren	getuig onder eed; degradeer; deponeer
depositie	verklaring van getuie onder eed; ontslag
devensie	verdediging; verweer (bv. in 'n hof)
devoir	verpligting; inspanning; doelgerigte poging
dienhalven (dierhalven)	daarom; dus; derhalwe
discoreert	diskoers voer; formele mededeling aflê
disponeeren	beskikking tref; reël; besluit; beskik oor
dragonder	bewapende kavalleris
Duijtse	blanke; Hollander
dubbeltje	twee stuiwers of twee pennies

E

en passant	in die verbygaan; terloops
eventueeren	gebeur; jou bes doen; probeer
excusabel	verskoonbaar; vergeefflik
exerceeren	oefen; uitoefen
exponeert	blootê; uitlewer
exponent	vertolker; verteenwoordiger; wegaanwyser

F

feitelikheden	gebeure of omstandighede wat werklik bestaan
---------------	--

G

gaarne	Graag
gearresteert	wat die aandag gekry het; wat geboei het
gekommitteerdens	gevolmagtigdes; lede van 'n benoemde komitee
gecomplimenteerd	begunstig; begroet
geïnsereert	ingevoeg; ingelas

gelanght	verskaf; gegee
gemene	algemene; gewone soldate sonder rang
gemenelyk	gewoonlik; meestal
gemonstert	troepe geïnspekteer
generaal	algemene of algehele (mars)
geordonneert	gelas; vasgestel; ingestel
gepasseert	verbygegaan; oorgeslaan; goedgekeur (bv. 'n wet)
gerepитеert	herhaal; herbevestig
geresolveert	besluit geneem; formeel gedeklaar
guarnisoen	troepe wat 'n fort bewaak; militêre staanplek

H

haamel	gekastreerde skaap
hangen pooten	verskonend; beskamd; hangpootjies
huijlen balken	tjankbalies; huilbalke

I

inparlyk	Eenparig
----------	----------

K

kamillenbloemen	Medeliefieagtige rankplantblomme; gousblomme (?)
kersen	verskeie soorte struik wat soms swartrooi bessies dra
kortelinghs	onlangs; kort gelede
kortum	altesame; kortlys; samevatting
kuntschap	kennis; inligting; feite

L

leegerplaats	laer; kampterrein
limi(e)t	grenslyn; distriksgrens; beperking
lijders	Touleiers
loogen	leuen; lieg

M

manquement	gebrek; fout; moeilikheid
marginе	op die rant; op die kant; in die marge
markeeren	aandui; nie vooruit vorder nie
massac(r)ee(r)t	vermoor; menseslagting veroorsaak
middath	net toe; op dié oomblik
mijster	meester; amptenaar wat verskeie pligte gehad het

minuten	konsepte (bv. van 'n kladnotule)
mitsgaaders	asook; bowendien
mon(d)seigneur	meneer; edele heer
moveerte	lastig val; pla; aanval

N

negeerte	ontken; misken; nie deur gebeure geraak nie
----------	---

O

observatie	waarneming; opmerking
ondecken	kry; vasstel; vind wat bestaan
onthouden	wegstuur van; weerhouding; ophou
ontrent	omtrent
ontwarende	gewaar; bespeur
opperchirurgijn	wondheelmeester, soort eerstehulp
ordinaire	alledaags; gering
ordonnantie	verordening; voorskrif; wet
ordonneeren	verorden; gelas
over jaar en dag	die presiese (bepaalde) tyd
overlanghs	geruime tyd reeds
overval	toeval; weer siek word

P

passabel	passaarbaar; kan deurgekom word; redelik
persisteeen	volhou; volhard; voortduur
posthouer	plaashuurder; plaaseienaar; burgerlike amptenaar
present(s)ie	teenwoordigheid
presentatie	aanbieding
Preses	voorsitter; president
presumatief	veronderstellend; vermoedend; agterdogtig
principelyk	prinsipiël; uit beginsel
pro intrim	in die tussentyd; ondertussen
provisie	voorrade; lewensmiddels; voorbereiding; vorige ooreenkoms; klousule in wet; begeleiding

Q

quaamen	gekomp
quad attestor	waarvan ek die getuie is

R

recolleert	Hersien of vergelyk met die oorspronklike afskrif
------------	---

recommandatie	aanbeveling; voorspraak
recommandeert	aanbeveel; aanprys
rendezvous	afgesproke versamelpunt (saamkomplek)
repliceerden	antwoord; weerlê; teenspreek
requisitie	vereistes; benodigdhede; behoeftes
requireert	vereis; benodig; verlang; kommandeer
responceerde	antwoord, weerlê; antwoord daarop
resterende	oorblywende; restant
resumeeren	opsom; saamvat; oorbegyn na 'n onderbreking
reveille	oggensinjaal; trompetgeklank om soldate te wek
revenentie	Weerwraak
reverseeren	omkeer; nietig verklaar; hersien
rijsen	geval; gebeurlikheid
rinkinken	baljaar; uitbundig te kere gaan

S

schellingh	ses stuiwers
schadron	eskadron; onderdeel van kavallerie
solemneele	plegtig; statig; in volle waarheid
stouter	waaghalsiger; brutaler; gewaagder

T

tabeeties	Tabeejtjies; geskenkdier ter verwelkoming; groete
tamboer	Tamboerslaner
teleur	onsuksesvol; doelloos
toespeijs	toekos by die vleisgereg
trommel	slaginstrument; "drom"
trijn	militêre optog; krygstuig wat in 'n stoet beweeg

U

uintjies graaven met een stuk ijs	uitdrukking wat op spot en veragting dui
-----------------------------------	--

V

vaandrigh; va(a)ndrager	vaandeldraer; onderluitenant
vaderlandsriet	Fluitjiesriet
verdobbelt	Verdubbel
versien	voorsien; voorberei
visiteeren	besoek; ondersoek
Vlugelen	Aanmekaar vleg; vasbind
volk	mense, d.w.s. soldate, burgers en Hottentotte

voormelte	voornoemde; vermeld
vrijlieden (vrijluiden)	vryburgers
W	
wachtmeester	offisier verantwoordelik vir die veiligheid
weshalven	waarom; om watter rede
woestijne	woeste, barre, onherbergsame wêreld

BYLAES

BYLAE 3.1 JORDAAN – ESTERHUYSE, 20 MEI 1977

SOUTH AFRICAN EMBASSY
 CULTURAL SECTION

SUID-AFRIKAANSE AMBASSADE
 AFDELING KULTUR

TELEGR. SALIG
 TEL. BOMSKI

WAGENINGSWEG 42
 DEN HAAG

VERVA. 7/12
 REF.

20 Mei 1977

Dr. J.H. Esterhuyse
 Direkteur van Argiewe
 Staatsargief
 Privaatsak X236
 PRETORIA
 0001

Geagte dr. Esterhuyse,

REISJOERNAAL VAN KAJE JESSE SLOTSBOO

Dit spyt my dat ek nou-eers reageer op u brief van 29.3.1977.

Omdat ek self nie kon gaan na die Ryksargief nie, het ek mnr. W.L. von Ranke Scholtz wat hier aan sy doktorproefskrif werk, genader. Hy het toe na die Ryksargief gegaan en met medewerking van die personeel daar, 'n poging aangewend om die joernaal te vind. Hulle kon egter niks vind nie.

Die voetnoot in Molsbergen waarna u verwys het, dui glo slegs op 'n instruksie aan Slotsboo. Dit word dus betwyfel of hy ooit 'n verslag geskrywe het.

Mnr. Scholtz en die personeel van die argief was gehelp het, beveel aan dat daar gekyk moet word in die Dagregister van die Kasteel. Daarin mag volgens hulle 'n aanduiding wees wat dan verder opgevolg kan word.

Dit spyt my dat ek dus nie aan u versoek kon voldoen nie.

Laat my asseblief maar weet as ek verder kan help.

Met vriendelike groete,

 RAAD (KULTUURANGELENTHED)

PROF. G.J. JORDAAN

BYLAE 3.2: KAJE JESSE SLOTSBOO (1668(?) – 1726) BIOGRAFIESE BESONDERHEDE

Kaje Jesse Slotsboo, boorling van die klein Middel-euse hawestad Haderslev (Denemarke), het waarskynlik in die laaste kwart van die sewentiende eeu as jong rekrut by die Duitse leer aangesluit en spoedig tot die rang van sersant in die regiment van die hertog van Württemberg gevorder.

Teen 1693 aanvaar hy 'n betrekking in diens van die Verenigde Oos-Indiese Kompanjie, en vertrek kort daarna na Batavië waar hy drie jaar lank voortreflike diens as soldatebevelvoerder lewer. In 1697 keer hy terug na Holland, maar die volgende jaar vetrek hy andermaal na die Ooste, hierdie keer aan boord die Stad Keulen, toevallig dieselfde skip waarmee W.A. van der Stel en sy gesin na die Kaap afreis om die goewerneurskap by sy pa, die sestigjarige Simon van der Stel, oor te neem. Slotsboo het klaarblyklik 'n gunstige indruk op Van der Stel gemaak, want, hoewel hy (Slotsboo) as bevelvoerder na die Ooste op pad was, word hy in Januarie 1699 by sy aankoms in Tafelbaai as instrukteur van die Kaapse garnisoen aangestel.

As verantwoordelike en lojale amptenaar het hy meteoriese opgang aan die Kaap gemaak: Sy heel eerste bevordering was dié tot bevelvoerder van die goewerneurswag met die rang van sersant. Twee jaar na sy aankoms gee die besoekende kommissaris (Wouter Valckenier) 'n spesiale salarisverhoging aan die lojale offisier en in 1704 bevorder die goewerneur hom tot die rang van vaandrig met 'n koninklike soldy van 40 guldens per maand. Hierna sou 'n reeks bevorderings volg: In die dieselfde jaar word hy kommissaris van die Hof vir Kleiner Sake; in 1706 kommissaris vir Huweliksake; in 1707 opsigter oor die Kompanjie se houtbosse, en terselfdertyd opsiener van die Kompanjieslawe en amptelike landmeter van Kaap die Goeie Hoop.

By wyse van erkenning vir sy besondere bydrae, verkry hy as amptenaar in 1706 'n grondbrief vir tuinland naby die Kompanjie se steenbrandery. In 1708 word hy bevorder tot die rang van luitenant waarna 'n aansienlike salarisverhoging sou volg. Ondanks sy militêre en ander verpligtinge, verkry hy toesig oor die Kompanjie se steenoonde en boumateriaal, asook die opsig oor die messelaars en timmermans. Op die koop toe is hy verantwoordelik vir die lewensbelangrike "fortifikasie" van die Kaap. Sedert 1708 is hy lid van die Politieke Raad en van 1710 lid van die Raad van Justisie, asook

preses van die Huwelikshof. Na sy kommandoveldtog teen die Groot-Namakwas in 1712 word hy bevorder tot kaptein-luitenant en ses jaar later (1718) volg hy Maurits Pasques de Chavonnes op as bevelvoerder van die Kaapse garnisoen. Daarna is hy ook president van drie prestige-instansies: die Hof vir Kleinere Sake, die Burgerkrygsraad en die Weeskamer. Maar dit was veral in die Politieke Raad waar hy tot sy dood in 1726 'n toonaangewende rol speel in raadsbesluite, die uitvoering van opdragte en besluite, en leiding in die algemeen. Kort om, 'n leier van buitengewone formaat en gesiene inwoner van Kaap die Goeie Hoop.

BYLAE NO. 3.3:RESOLUSIE VAN DIE POLITIEKE RAAD, 11 OKTOBER 1712

Present den heer Gesaghebber en alle de leeden.

In Rade geproduceer en geleesen zijnde seeker briefje, door de knegt op de post van den oud opperchirurgijn Willem ten Damme aan de Piketbergen geleegeen, aan voornoemde sijn meester geschreeven, waar bij deselve bekend maakt dat de Grootte Namacquaas Hottentots, ten getalle van vier a vijff duysend, uijt het land afgekoomen en bereets tot aan de Oliphantsrivier genadert waren, en dat deselve al enige Bossiesmans Hottentots met hunne vrouwen en kinderen gemassacreert hadden, volgens getuijgenis van eenige vlugtelingen dier natie, met bedreigingh omme de Duijse aan die voornoemde Piketbergen en daar om heen geleegeen, van hun vee enzovoorts te berooven; waarom den burger Jacobus Overnej, ook al met sijn vee aan deese kant van gemelte gebergte getireert was, en de Hottentots daar omtrent gevlugt zijn; 't welk van de andere inwoonderen door schrik en vrees stond gevolgt, en alsoo haar wettigh besit verlaten te werden. Alle 't welke door een gelijk briefje, door de knegt van den landbouwer Matthijs van den Bergh, daar meede post hebbende, geschreeven, geconfirmeert werd.

Weshalven na rijp overleg van zaaken, en geconsidereert zijnde, dat de genoemde Grootte Namacquaas Hottentots natie de onse niet geneegen zijn, en waar meede men nogh nooit in eenigh onderlingh goed verstand heeft kunnen koomen, goedgevonden en beslooten is, omme tot securiteijt deeser goede ingeseetenen en voorkoomingh van verdere onheijlen, de meergenoemde Hottentots met een hondert gewapende mannen onder haare officiers en 't oppergesagh van den luytenant deeses Casteels Kaije Jesse Slotsboo, alle te paard, teegen te gaan. Ten welken eijnde den voornoemde luytenant met een behoorlijke instructie zal voorsien en in deselve geinsereert werden, dat bevindende, dat de menschen aan voornoemde Piketbergen, of daar om heen geleegeen, door deselve Hottentots eenige overlast gedaan, vee enzovoorts ontrooft ofte eenige feijtelijkheijd was aangedaan, en haar daar omtrent met hun geroofde buijt nogh onthoudende, ofte verneemende werwaarts vertrokken zijn, haar op te soeken en het bij hun hebbende geroofde tragten te ontnemen, daar toe soldaatschap gebruijkende, en vuur op deselve geevende, zoo 't noodigh zij, dewijl de wett en reeden meedebrengh, om geweld met geweld te moogen keeren en teegen te gaan.

Dogh is verstaan bij aldien deselve geen overlast noch geweld gepleegt en hebben, den voornoemde luytenant bij gemelte instructie te gelasten haar ofte eenige van hun volk in der minne sien te spreken, en eenigh verschil vindende, 't selve soeken te assopieeren, en ten besten doenlijk te bemiddelen, haar tot de te rug reijse te animeeren, en 's Compagnies vrindschap en protectie aan te bieden, voorts de capitains een presentje van tabacq en kralen ter hand stellende. Dogh eenige vindende die tot geen rust en vrede geneijgt, of daar toe te brengen mogten zijn, deselve sien te bemagtigen, en meede na herwaarts op te brengen, haar egter onderweegen wel tracteerende.

Zullende de boovengenoemde hondert man bestaan, booven en behalven den landdrost Johannes Mulder, die deese expeditie meede zal moeten bijwoonen, uijt 25 gemeene soldaten uijt dit guarnisoen, 25 burgers van 't Caabse, 25 van 't Stellenbosche, en gelijke 25 van 't Drakensteijnse district, ijder met een hoofd en daar toe vereijst werdende onderofficieren, tot welkers rendezvousplaats beraamt is, 't hujs van den Heemraad Francois du Toit, geleegeen aan Drakensteijn over de Bergrivier, teegens Saturdagh den 15 den deeser, omme op Sondagh daar aan, of ten langsten op Maandagh den 17 den in goede ordre en na kruijgsgebruijk langs de kortste wegh na voornoemde Pikenbergen, de mars aan te neemen.

En op dat deese expeditie ordentelijk en gereguleert magh toegaan en verrigt werden, zoo is dienstigh geoordeelt, dat den meergenoemde luytenant Slotsboo alle de manschap, zoo burgers als 's Compagnies dienaren, daar toe geordonneert en cheff zal commandeeren; des om eenige zaak van belangh te onderneemen, zal die alvoorens in Rade moeten overwoogen worden, die bestaan zal uijt de volgende persooen als

1. den luytenant Slotsboo, als preses, dewelke den Raad zal beleggen.
2. den landdrost Johannes Mulder.
3. de burgerhoofdofficier van de Caab.
4. de burgerhoofdofficier van Stellenbosch.
5. de burgherhoofdofficier van Drakensteijn.

Dogh zoo de officier van de Caab een vaandrigh, en die van Stellenbosch of Drakensteijn een luytenant mogt zijn, zoo zal de luytenant voor de vaandrigh, en alsoo de hoogste officier voor de lager, sonder aansien, van wat district zij koomen, sessie hebben; en des noodigh, meerder leeden, t zij uijt 's Compagnies dienaars of burgers moogen geassumeert werden.

Aldus gearresteert ende beslooten in 't Casteel de Goede Hoop, ten dage en jare voorzegt.

WM. Helot. O. Bergh. K.J. Slotsboo. J.B. Cruse. J.N.S. Swellengrebel. WM. v. Putten.

(C. 8, Resolusies van die Politieke Raad, 11 Oktober 1712, pp. 271-273.)

BYLAE NO. 3.4: INSTRUCTIËN–LUIJTENANT, 11 OKTOBER 1712

Instructie waar na den luitenant desen besettingh den Edele Kaje Jesse Slotsboo, als hoofd deser Expeditie, mitsgaders den landdrost Johannes Mulder, ende verdere officieren, soo van de Edele Compagnie als burgerij.

--- In den optogt, tegens de Groote-Namacquas Hottentots, haar zullen hebben te gedragen. ---

Door dien wij onderrigt zijn dat de Groote-Namacquas Hottentots, een natie die onse niet genegen, en waar meede men nog noijt in eenigh onderlingh goed verstand heeft konnen komen, met een groote magt, zijn affgekomen, en al tot aan de Oliphantsrivier genadert waren, dewelke al eenige Bosjesmans Hottentots, benevens hunne vrouwen en kinderen zouden gemmasacreert, en gedreijgt hebben, omme de Duijse, aan de Piketbergen en daar om heen gelegen, van hun vee enzovoorts te beroven, waarom den burger Jacobus Overnej bereets met zijn vee aan deese kant den genoemde bergen geretireert is – en ‘t gunt van de andere inwoonderen, door schrik en vrees stont gevolgt, en alsoo haar wettigh bezit verlaten te werden. Zoo hebben wij heeden in onse vergaderingh, tot securiteijt desen goede Ingesetenen, besloten en ten hoogste nodigh g’acht, tot voorkomingh van verdere onheijlen, u limet een hondert gewapende mannen, onder haare officiers, en ‘t oppergesagh van den luitenant Kaje Jesse Slotsboo voornoemde tegen te gaan, tot welkents bijeenkomst de rendezvous plaats benaamt is aan Drakensteijn ten huijse van den heemraat Francois du Toit.---

Alwaar dan bij den anderen gekomen, en in staat van vertrek zijnde. ‘t welk op aanstaande Zondagh, of ten langsten Maandagh den 17 de deser zal moeten wesen. Zoo zullen U Lieden met de genoemde manschap van daar op breeken, en in goede ordre na krijgsgebruijk, langs de korste wegh naar de Piketbergen haar begeven, onderwegen door uijt te zenden volk, of bijhebbende Hottentots, zoo veel mogelijk en in allen stilte, om niet ontdekt te worden, vernemende, waar de voorszegde vijandelijke Hottentots hun onthouden. ---

Aan voornoemde Piketbergen gecomen zijnde, zullen U Edele zig moeten informeeren of de posthouders aldaar of daar omtrent van gedagte Hottentots, eenige overlast gedaan of eenig vee inzovoorts ontroofd ofte eenige feijtelijkheijt aangedaan is. ---

‘T welk zoo zijnde en U lieden kuntschap krijgende waaromtrent die roofvogels zig onthouden, ofte werwaart heen zij met hun geroofden buijt mogten zijn getrokken. Zullen U Edele d’ zelve des doenlijk, met de bijhebbende gezamentlijke magt, op ‘t spoor navolgen, en moeten opsoeken, om het geroofde, bij haer hebbende weder tragten t’ ontnemen; daartoe soldaatschap gebruijkende, en vuur op haar gevende, zoo ‘t nodig zij: dewijl de wet en reden meede brengt om geweld met geweld te mogen keeren en tegen te gaan. ---

Dogh zoo d’ zelve geen overlast, nog geweld gepleegten hebben, zoo zullen u Edele haar oft eenige uijt hun volk in der minne moeten zien te spreken te komen, en eenigh verschil vindende ‘t zelve zoeken te assopienent en ten beste doenlijk te bemiddelen, ook haar tot de terug reijse anumeeren en ‘s Compagnies vrintschap en protectie aanbiedende, en aan de capteijns een presentje van tabacq en kraalen uijtrijkende, dog eenige ontwarende, die tot geen rust ofte vrede geneijgt of daartoe te brengen mogten zijn, moeten U Edele zien magtig te werden en meede na herwaarts brengen, onderwegen haer egter wel tracteerende. ---

‘T zal principeeljk ook van U Edele besorging moeten zijn ‘t kruijt, Loot en wat dies meer en tot deese optogt nodig ‘s Compagnies wegen meede gegeven is, wel te bezorgen en gade te staan; met recommandatie ‘t selve zoo spaarzaam als doenlijk is, te bruijken, om niet in verlegentheijt te geraken, ook de restanten bij den voornoemde Luitenant Slotsboo na gedane togt, behoorlijk te verantwoorden.

Ende alsoo het geene met een rijp overlegh en goede ordre begonnen is, gemeneljk een goed eijnde bereijkt; zoo willen wij U Edele ook gerecommandeert hebben, behoorlijke ordre, en ‘t volk in een goede discipline te houden, bijsonderlijk het selve meede zoo veel doenlijk, besparende, om aan geen nodelose ongevallen geexponeert te worden, des om eenige saak van belang te ondernemen, die alvorens in raade zal dienen overwogen te werden. ---

Welke raad bestaan zal uijt de volgende personen als:-

1. den luitenant Slotsboo als preses, den welke den raad sal beleggen ---
2. de Landdrost Johannes Mulder
3. de Hoofd officier den Caabse burgers
4. ditto van Stellenbosch
5. ditto van Drakensteijn

Dogh soo de officier van de Caab een vaandrigh en die van Stellenbosch of Drakensteijn een luytenant mogt zijn: zoo zal de Luytenant voor de vaandrigh, en alsoo de hoogste officier voor de lager, sonder aansien van wat district zij koomen, Sessie hebben en des nodigh zijnde, meenden leeden 't zij uijt 's Compagnies dienaars of burgers mogen geassumeert werden, ende Compagnies dienaren met de burgers in qualiteit egaal, de rangh moeten hebben. ---

En opdat deese expeditie ordentelijk en gereguleert magh toegaan en verrigt werden, zoo is onze begeerte dat den Edele Kaje Jesse Slotsboo, booven genoemt, al de manschap zoo burgers als Compagnies dienaren daartoe geordonneert en chef zal commandeeren weshalven alle officieren en gemeene tot den trein behoordende mits desen gelast ende bevoolen werden den selven zijne ordres te obedieren en na te comen; op poene als na regten, waar meede vertrouwen dat alles wel geschikt verrigt, en na onse intentie, uijtgevoert zal kunnen werden. ---

Dus in't verdere aan U Edele goed overleg en behandeligh van Zaken, waar in 't bij U Edele in deese niet specifice kunnen voorschrijven, en op U Edele goede ijver en conduite, verlatende; in vertrouwen dat U Lieden gesamentlijk haar na behooren zult eventueeren, gelijk wij van U Lieden respectivelijk niet anders zijn verwagende en U Lieden ondertusschen een goede verrigtingh en spoedige terugkomst wenschende.

Verblijven (onderstond) U Edele goede vrenden (was geteeken)
W. Helot, O. Bergh, J. Cruse, J. Swellengrebel, W. Van Putten (in margine)
In 't Casteel de Goede Hoop, den 11 October 1712 ---
Accordeert P. de Meijer (Secretaris)

(C 702 B, Instructiën – Luytenant, 11 Oktober 1712, pp. 632-637.)

BYLAE NO. 3.5 SKRYWE AAN LANDDROS MULDER EN DIE BURGEROFFISIERE

Aan den lanndrost, den Edele Johannes Mulder, ende burger hoofdofficieren van Stellenbosch en Drakensteijn: -

Door dien wij onderrigt zijn dat de Groote-Amacguas Hottentots, ten getalle van vier a vijff duisend zijn afgekomen, en al tot aan de Oliphantsrivier genadert waren, dewelke al eenige Bosjesmans Hottentots, benevens hunne vrouwen en kinderen zoude gemassacreert en gedreijt hebben, omme de onse daar om heen gelegen, van hun vee et cetera te berooven; waaromme den burger Jacobus Overnej bereets met zijn vee aan deese kant den Piketbergen geretireert is, en 't gunt door andere stond nagevolgt te werden: Zoo hebben wij heeden ten Politicque vergaderingh tot securiteit desen goede ingesetenen ten hoogsten nodig g'acht, tot voorkominge van verdere onheijlen, op 't spoedigste daarin te voorzien, en haer met een hondert gewapende mannen tegens te gaan: te weten uijt dit guarnisoen 25 soldaten, onder haar officiers, 25 burgers van de Caab, 25 van Stellenbosch, en 25 van Drakensteijn, meede ijder onder een hoofd, 't zij luytenant of vaandrigh, en andere daartoe vereijst werdende officieren bij U Edele daartoe te commandeeren onder die colonies bescheijden; en dat alle te paart weshalven U Edele bij deese op 't vernuftigste gerecommandeert werden, daar in ten spoedigste de vereijste voorzieninge te doen. ---

Ende opdat alles ordentelijk en sonder eenige confusie magh toegaan, Zoo hebben wij besloten, omde voornoemde manschap, door den Luytenant deses Casteels, en meede Lit in onse Edele Agtbaaren Politicquen Raad den Edele Kaje Jesse Slotsboo, en chef te Laten Commandeeren; dewelke dan ten dien eijnde een Instructie door ons zal werden ter hand gestelt. Zullende den Landdrost Johannes Mulder sig op deese togt meede moeten laten vinden, en hem nevens de andere officieren en gemeenen moeten gedragen na gemelte Instructie. ---

U Edele zullen vooral sorge moeten dragen, dat de gerequireerde 50 man, en den zelven officieren van haare colonien, ten Langsten op Saturdagh den 15 de deser maand, zig Laten vinden, ten huijse van den heemraat Francois du Toit, alwaar de rendezvous plaats zijn zal, om alsoo in staat te wesen, van Sondaags daaraan te kunnen maarkeeren: ten welke eijnde 't kruijt, Loot enzovoorts van hier zal bezorgt, en de gecommandeerde Compagnies dienaren voor een maand Levens middelen zullen versien werden waarna U Edele sig kunnen reguleren: en versteeken houden, dat de geene die hun op

de bestemde tijt en plaatse niet Laten vinden, van hun vertoeve of agterblijven, redenen en verantwoordingh zullen moeten geven; waarvan dan de gecommandeerdens door U Edele waarschouwingh zal dienen gedaan te worden: indien wagting van 't welke blijve. (Onderstond) U Edele goede vrint (was getekent) Wm. Helot (in margine) In't Casteel de Goede Hoop den 11 October 1712. ---

N.B. Van deese is diergelijk afschrift aan de burger officieren van de Caab afgegeven. ---

(C. 510, 111, Uitgaande Briewe, 11.10.1712. pp. 966-968.)

BYLAE NO. 3.6. :MULDER – HELOT, 13 OKTOBER 1712.

Aan den Edel heer
De Heer Willem Helot
Gesaghebber deses
Gouvernements van
Cabo de Goede Hope
En desselvs Resort
Dito “ Dito

Mijn heer

Op sigt van U Edele aanschrijven van de Dato den 11 de deser, soo hebbe de hoofd officieren ten Spoedigsten bij den anderen doen comen, en deselve U Edeles ordre en bevel voorgelegt. Voorts besorgt dat de gerequireerde manschappen benevens twee bagagie wagens, met nodige Proviand, voor den tijt van een maand voorsien, den is deses, op de geordineerde Rendevous Plaats sullen verschijnen. ---

Maar vermits, tot ons leetwesen, mij het graveel nu al eenige dagen herwaarts, weder seer sterk, is Plagende, door welkers pijn, met gestadige coortsen ben beset, waar door mij bujten Staat gestelt sijn, omme U Edele, en Edelagtbaarens Expeditie, te Cunnen bijwoonde, twijffele ook niet, wanneer U Edele het selve gelieve te Considereren, of sullen ons in desen gevalle Excusable oordeelen. ---

Waar mede, beveld wij U Edele, inde Protexie Godes en sullen voords met alle Respect blijven

Mijn heer
U Edele nedrigen Dienaar
J. Mulder

Sorgvliet
den 13 de October 1712

(C.432, Inkomende Briewe, Mulder – Helot, 13.10.1712, p. 237.)

BYLAE NO. 3.7. :DIE BACKELIJPLAATS-OOREENKOMS

Huijden den 3 de November 1712 den Luytentant Kaij Jessen Slotzboo den Raad doen beleggen.

Present den Luytenant Kaij Jessen Slotzboo als president vandrager Johannis Lobser van de Cabo, cornet Warner van den Bringk te Stellenbos vandraager Jacobus de Lange wegens Drakenstijn.

Den Luytenant voorstelde, dat wij nae 3 dagen Rijsens over en langhs de Olliphantsrivier tot op het Eijnde daar wij den zelven soude moeten ve(r)laaten; en alle opservatie latten doen, die doenlijk geweest is om den vijant op te zoeken, maar niemant gevonden, wel min spooren ofte platsen waar zij geweest zijn, en dat hem geene klaghten van die van de Pikketbergen of daar om leggende ingesetenen gedaan, dat haar vee afgenomen of eenige overlast geschi(e)t zijn, maar alleenig van schrick en vrees die haar aangejaght werd van Overnij, en dat den Groot Amakqua noch 2 maants Rijsens van ons, altijt gerust in zijn landt Lagh en niet af geweest zijn, maar dat den Klijn Amakqua over een jaar leeden eenige vijantschap onder haar en haare Bossiesmans gehat heeft en haar qualijck gehandelt en 't vee afgenomen en dat Overnej soude kort voor de Reegentijd over de Olliphantsrivier med een wagen en 3 Hottentots om olliphantstanden bij de Bossiesmannen van de Klijne Amakwas te Ruijlen en ook van partij geruijlt, volgens het seggen dat Hottentots 5 vaarsen van haar genomen, en daar mede vertrokken, en dat hy Overnej soude gehoort hebben, van eenige zijne vrienden Hottentots Bossiesmans van den Klijne Amaqua, dat zij dieselve, mitsgaders zijn vee in dese drogen tijd Zoude kommen wegh neemen, en dat mog(e)lijk uijt die axcie dese vreesse over hem overnej gecomen is, en dierhalven zijn post verlaaten en de andere daar aan leggende vreesaghtig gemaakt, die den selven gevolght zijn, den Luytenant verders de reeden voorstelde, hoe zij med haare provisie staanden, en hoe lange zij darmede konde toekommen, en of den afgang zoo onder 't volk nog negeerte, of men verders in de Klijne Amaquaslandt soude Avanceeren, die nog volgens seggen ofte meest presumatief van de Hottentots 5 dagens Rijsen van ons soude leggen en mooglijk meer, en geene water en weij voor 't vee, en dat wij het drinkwater van ons het volk moeste mede op de wagens voeren, en wanneer sulxs mislukte, haar niet te vinden, dat ons dan wel 10 daghen ten minsteten aghtern setten soude in onse provisie, en of zij dan nog zouden in staat zijn om de Rugh Rijse med het Restant te kunnen volbringen,

naademaal die van Drakenstijn en Stellenbos seer sleght versien zijn, niet anders eetende daaglijks als kluities en plats van Broot en dat zij nauwlijcks 10 a 12 dagen dan mede kann berijk, en of zij ordeelen dat het tot nut en Best dan nog leedens, dat wij den optoght verders voortsetten, en tot dien eijnde haar den medegegevene instruxcie van den Edele Heer Gesaghebber en den aghthaaren Politiquen Raad voorgeleesen, bevindende nits dat daar geboden wirdt in haar landt in te treden, vermeenen med dippe Respect den zelven in alle pointen naa gecommen te zijn.

Nadat van alle 't verschreevene over en weer discoreert zijn en onse instruxcie nauwkeurlijk door gesien bevindt den selve in alle pointen naa gecommen te zijn, en om its verders te onderneemen, dat mooglijk in der tijd swaar te verantwoorden wesen zoude, soo het selven niet ten besten uijtviel.

Dierhalven inparlijck (sic) van centement zijn, dat wij ten alersten onze rijs behoort te bevorderen naar huijs toe, om alle verdere onheijlen voor te kommin, aldus beslooten in 't Campliment op den uijt hoek van de Oliphantsrevier op Sungquas Bakkelijplaats op dagh en jaar als boven, is getijkent.

K.J. Slotzboo
Jannis Lobser
W. v.d. Brinck
Jacobus de Langen

(C.432, 11. Inkomende Stukke, 1712, pp. 246-247.)

**BYLAE NO. 3.8. :LUITENANT SLOTSBOO SE VERSLAG
VANAF DIE ONGELUKKIGE VALLEI**

Edele Heer Gesaghebber en Edele Aghtbaaren Heeren

U Edele Aghtbaaren wird by dese gelegenhijt onderdanighit bekend gemaakt, hoe zije den optoght naar de Olifantsrivier en verdere in de Klijne Amaquas landt toe gedraagen heeft.

Soo is 't dat wij volgens U Edele Aghtbaarens ordre versamelt zijn op de vergaaders pints bij monseigneur D' Toj op den beramten tijd, uijtgenomen den Edele Landrost die daar sigh ten is agtergebleeven, heben onse optoght volgens U Edele Aghtbaarens ordres den 17 October 1712 t' Mandags en also de kortste wegh naar de Piketbergen al waar wij campeert in den Ongeluckhigen Vallaij, en aldaar een Rustdagh gehouden, waar de meeste ons volk aan een Seekoegaadt gingen zig Rijnige en waschen waar een soldat Matthijs Insidlaar in die mijste volks presentsie het ongeluk hatte van te versuijpen en well twee uhren gesoght tot dat zij hem vonden, opgehaalt, en door de mijster gevissenteert, geene de minste Letsel aan zijn Ligham bevonden, des avens aldaar in den Ongelukigen Vallaij begraven.

Matthijs van den Berghs kneght aldaar bij ons gecomen segende dat Jacobus Overnij niet kommenen soude, daar op een sergiant gesonden med eenige manschap om hem te halen. Dese en andere omlegende ingesetene aan de Piketberg ondervraght zijnde, of zij eenige overlant ofte schaade door den Groote, of Klijnen Amakquas aangedaan was, waar in die schaade bestondt; antwoorte gesammentlijk geene de minste overlant nog schaade geleeden had'. En ook niet van den Grooten Amakqua gehoord dat zij aft zoude gecomme zijn, nog ofte kommen stondt en dat zij nog well 10 wekens maarseerns van die Ollifantsrivier in zijn landt Lagh en niemand moveerte, dat alle de Hottentots het meede comfrimeert (sic) med bij voevinge dat het die Klijne Amakquas was die gedrijgt hatte in dese drooge tijd over de Ollivantsrivier te kommen en Jacobus Overnij, zijn vee afneemen; daarom dat hij med een wagen en 3 Hottentots in haar landt over die Oliphantsrivier kort voor desen Regen tijd gecoomen was, oliphantstanden te Ruijlen, en daar in boven van haar Bossiesmanns 5 vaarsen afgenomen hatten, en dat daar dese drijgement aan hem over gebraght zijn, mooglijk door vrees van Reventie zijn post verlaaten, en de aandere om leggende meede den schrick aangejaaght en also verbaasd harre posten verlaaten en med harre vee vertroken. Hebben verders onse mars bevordert tot den 31 October aan de Olliphantsrivier, en daar over en 4 dagens langs denselven marsseert, maar

geen Groote noch Klijne Amaquas, veel minder kralen of platsen daar zij kortlinghs gestaan hatte, gesien, en indien dat wij wijders ma(r)sseerde de Olliphantsrivier moesten verlaaten en verder in haar landt te trekken, dat aldaar geene wij ofte watter voor 't vee was, maar dat wij voor alle onse vaets watter op de wagens most mede voerde. Soo zijn wij den 4 November Tastende ter Raade gevonden, naa dat wij geene vijant konde verneemen noch sien, dewijle zij daar niets waaren; geresolveert onse Ruggen Rijse te bevorderen, gelijk U Edele Aghtbaaren naar bij in gelegde Resolutie datteert den 3 November 1712, mitsgaaders een corte sterkte van ons volk.

Eijndelijk zijn wij den 10 ditto aan de Pikketbergen in den Ongelukkigen Valleij weer om gecommen, alle Got sij dank vrishs en gesont alwaar wij die van Stellenbos en Drakenstijn afdankende adu haar rijs naar huijs te spoeden, dan zij hatte wijngig te Eden en zijnde in goede ordre van ons afgema(r)sseert en de Ca(a)bse staat van dagh ofte morgen mede naar huijs mars te onderneemen, en wij meenen langs de Bergrivier in 't Swartelandt eenige Hottentots kraalen op te doen mits zie eenige beesten of schaapen voor de Edele Compagnie te Ruijlen, om onze toght daar mede goedt te maken was het mooglijk.

Verders wense U Edele en Edele Aghtbaaren Raadt med ganse Familie in de bescherminge des Allerhoogsten en verb(l)ijve

Edele Heer en Edele Aghtbaaren Heeren
U Eve Onderdanigsten dienaar
K.J. Slotzboo

In 't compliment aan de noordhoek van de Pikketberg
en den Ongelukigen Vallaij
Den 11 November 1712

(C. 432, 11, Inkomende Stukke, 11.11.1712, pp. 685-686.)

BYLAE NO. 3.9. : VERKLARING VAN JACOBUS OVERNEIJ

Compareerde voor d' ondergeteekende Gecommitteerdens uijt den Edele Agtbaaren Raad van Justitie deeser Gouverments ten burger Jacobus Overnej van Competenten ouderdom dewelke ter requisitie van den Edele Willem van Putten, pro intrim fiscaal deeser Gouvernement verklaarde hoewaar is, dat in 't laast van de jongst gepasseerde maand September sonder in den preciesen dag behaalt te willen zijn by hem deposant aan zijn post geleegen aan de oostkant van de Piketberg, omtrent d' Crommerivier gekomen zijn, twee Hottentots van de Grigriquas-Bosjesmans, die hem hebben gezezt dat se van de Namacquas Bosjesmans gehoort hadden, dat de Namacquas, wanneer de Oliphantsrivier Laag was over Souden komen en al 't vee soo van hem als alle de Hollanders die aan de Piketberg laagen wegneemen en de huijsen in de brand steeken, en dat dese niet bang voor de Hollanders waaren, en dat hij deposant deese waarschouwing van de Hottentots gekreegen hebbende, daarop agter volgens voorgaande afspraak de knegt van den oud-opperchirurgijn Willem ten Damme, Jan Lambertzon genaemt en die daar aan de Piketbergh ligt, nadat hij deposant met zijn vee al opgebrooken was, is gaan vinden, aan wien hij die waarschouing van de Hottentots heeft bekent gemaakt soo is in dier voegen also hier onder staat uijt gedrukt, en bij seekere brief door Jan Lambertzon geboortigh uijt d' Diemermeer komt te blijken, namentlijk dat dié Hottentots hem hadden gezezt, dat de Groote-Namacquas met vier a vijf duijsent man aan d' andere zeijde van d' Olifantsrivier lagen en dat se wanneer de rivier laag was over souden komen, dat se het vee van hem deposant en van al de Hollanders die daar aan en omtrent de Piketberg lagen, souden wegneemen, en de huijsjes in de brand steeken, dat se niet bang voor de Hollanders waaren, (en onder revenentie (sic) gezezt) indien die Compagnie scheeten, dat se sterker als de Hollanders waaren en schilden hadden daar geen cogel doorkon, en dat genoemde Groote-Namacquas al een partij Bosjesmans met vrouwen en kinderen hadden dood geslagen, en dat hij deposant daarop ook was opgebrooken en voort na de Bergrivier soude trekken, gelijk hij deposant ook na de Bergrivier vermits de daarom streeke leggende Hottentots opgebrooken waaren en voortrokken, met zijn vee voort gedreeven is, dat hij deposant hoorende dat 'et volk van de Caab etcetra op uijtgesonden wierden weder terug en na de Piketberg tot in de Bosjesmanscloof met zij vee getrokken is – Anders niet verklarende geeft voor reedenen van wetenschap als in den text met presentatie 't selve ten alle tijde des noods en daartoe verzogt zijnde met solemnele eede nader gestant te doen ---

Aldus gedaan en gepasseert in 't Casteel de Goede Hoop den 16 de December 1712 ---

Als gecommitteerdens :- Jan Brommert
Hendruk Bouman Jacobus Overnej

In mij presentie: D.L. Thibault (Secretaris)

(C.J. 570, Minuut Kriminele Prosesstukke, 16 Desember 1712, C.J. 243, Kriminele Prosesstukke, 16.12.1712.)

BYLAE NO.3.10.:VERKLARING VAN HARMANUS VAN DEN BERG EN MATTHIJS VAN DEN BERGH

Compareerde voor d' ondergeteekende gecommiteerdens uijtden Edele Agtbaaren Raad van Justitie deeses gouverments – Harmanus van den Berg, soldaat in dienst den Edele Compagnie thans in leening bij desselfs broeder, den Landbouwer – Matthijs van den Berg, dewelke ten requisitie van den Edele Willem van Putten, pro intrim fiscaal deeses Gouverments verklaarde hoe waar is, dat voor ruim twee maanden verleeden bij hem deposant op de post van zijn broeder alwaar hij als knegt bij 't vee is, geleegen aan de Piketbergh gekomen is de knegt van den oud-opperchirurgijn Willem ten Damme, genaemt Jan Lambertzon die teegen hem heeft gezegt dat Jacobus Overnej, hem soude bekent gemaakt hebben dat hij was gewaarschouwt dat 'r vier a vijf duijsent Hottentots aan d' andere kant van de Oliphantsrivier Laagen, en voornemens waaren wanneer gemelte Oliphantsrivier laag was, zij daar over soude komen en 't vee van hem Overnej gemelte Ten Dammens en zijn deposants meesters vee wegneemen, en dat Overnej bereets al opgebrooken, en met zijn vee en goet op weg was, dat hij Jan Lammertzon sulx na de Caab aan zijn baas soude schrijven waarop hij deposant aan voortzegde Jan Lambertzon heeft verzogt, of hij 't selve aan zijn broeder ook wild schrijven, 't geen Jan Lambertzon aangenomen heeft dat hij deposant op die waarschouwing ook, wanneer Jan Lambertzon die bereets opgebrooken was en hem met zijn vee voorbij quam trekken, mede opgebrooken en zij bejide met hun vee na de Berghrivier tot aan die Plattecloof getrokken zijn, dat zij daar leggende Jacobus Overnej bij haar is gekomen, om de waagen van Jan Lambertzon te leenen, die aldaar teegen hem deposant en Jan Lambertzon de waarschouwing die hij aan gezegde Jan Lambertzon had gedaan heeft vernieuwt – daarbij voegende dat terwijl Jan Lambertzon hem de waagen wijgerde, dan Laat ik mijn goet in de bosjes leggen en ik sal met mijn vee door de rivier drijven waar op Jacobus Overnej van haar af gegaan is. ---

Compareerde mede den burger Matthijs van den Bergh, dewelke ten requisitie als voorens verklaarde waar te zijn, dat hij wanneer tijding van 't voorengespeerde door een briefje had gekreegen, hij aanstots na derwaarts gegaan is, en gekomen wesende tot bij zijn broeder en de knegt van genoemte Ten Damme aan de Plattecloof, genoemte Overnej heeft laten roepen, die aan hem deposant die woorden die hij aan Jan Lambertzon had gezegt, en hier voor door zijn broeder gedeposeert zijn heeft gerepeteert daar

nog bij voegende, dat hem was gewaarschouwt dat ze zijn vee en dat van den deposant om dat het goet vee was, soude wegneemen, maar niet dat van meester Ten Damme om dat die een arme boer was; Anders niet verklaarende geenen zij deposant voor reedenen van wetenschap als in den text met presentatie het selve ten allen tijden desnoods en daartoe verzogt zijnde met solemneele Eede nader te willen bevestigen ---

Aldus gedaan en gepasseert in 't Casteel d' Goede Hoop, den 15 de December 1712. Voor d' Edele E. Johannes Swellengrebel en Jan Brommert, Leeden uijt den Edele Agtbaaren Raat op gemelte die de minute deezes neevens de comparanten en de mij secretaris meede hebben onderteekend.

(C.J. 570, Minuut Kriminele Prosesstukke, 15.12.1712; C.J. 243, Kriminele Prosesstukke 15.12.1712.)

BYLAE NO. 3.11:VERKLARING VAN JAN LAMBERTZON

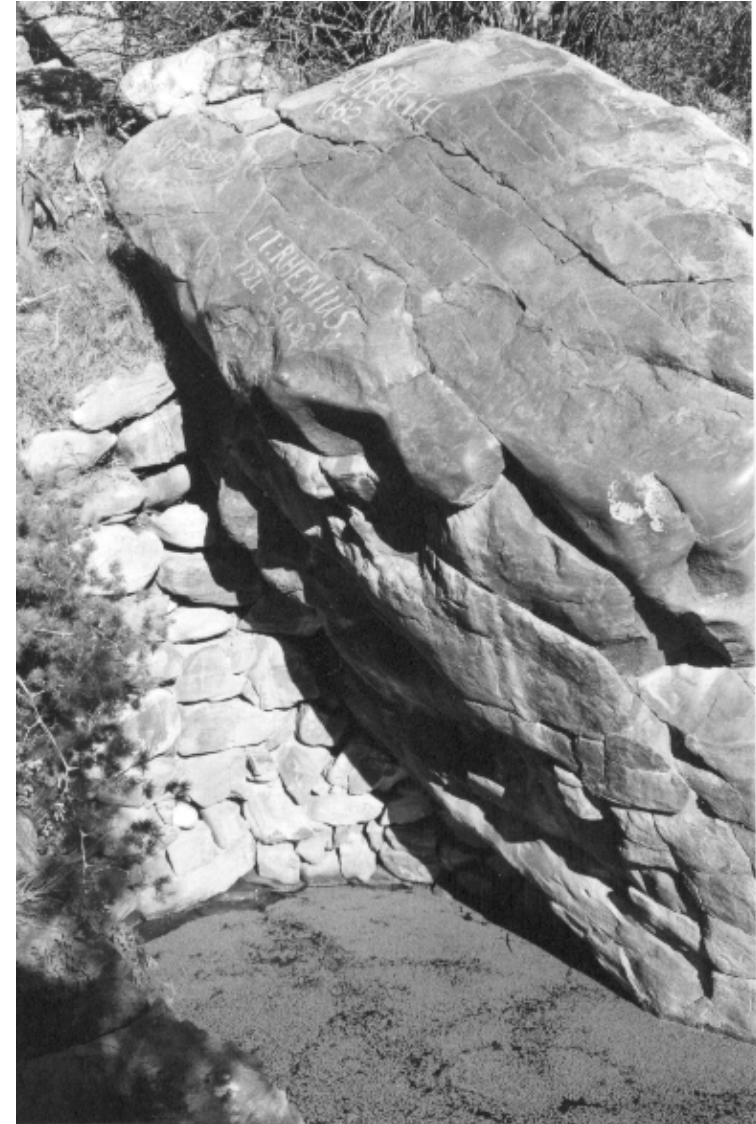
Compareerde voor d' ondergeteekende Gecommitteerdens uijt den Edele Agtbaaren Raad van Justitie deeses gouverments Jan Lambertzon geboortig in de Diemermeer, van competenten ouderdom, matroos in dienst der Edele Compagnie thans in leening bij de oud-opperchirurgijn Willem ten Damme, dewelke ten requisitie van den Edele Willem van Putten pro intrim fiscaals dieses gouverments verklaarde hoewaar is – dat voorruijm twee maande verleeden bij hem aan de Piketberg alwaar hij als knegt bij zijn meesters Vee ligt, is gekomen den burger Jacobus Overnej die hem gewaarschouwt heeft, dat er over de Oliphantsrivier wel vier a vijf duijsent Hottentots van de Namacquas lagen, die in vier dagen tijts als 't water laag genoeg was tot aan zijn deposants post konde komen en al het vee souden wegneemen, en dat hij nu al met zijn vee van sijn post vertrokken was, gelijk hij hem met het vee, en andere bagagie voorbij is gepasseert, waarop hij depositant 't selve aan de knegt van Matthijs van den Bergh heeft gewaarschouwt, en waarop hij beneevens genoemde knegt van haar posten met hun meesters vee tot aan de Plattekloof zijn vertrokken, hebbende bevoorens van't geene hem door Overnej was verhaalt aan zijn meester voortsegt kennis gegeven, dat Jacobus Overnej met zijn vee wel twee uren haar voorbij is getrokken, alwaar die zijn campement genoemen heeft, dat zij vermits de hoogte van de Bergrivier aan de Plattekloof zijn blijven leggen, dat aldaar voortnoemde Matthijs van den Berg bij haar gekomen is, aan wie hij depositant het voorengespeerde heeft bekend gemaakt, die daarop aanstonts genoemde Overnej heeft laten roepen, die daar gekomen wesende aan genoemde Van den Berg en desselfs knegt 't selve heeft verhaalt 't geen aan den depositant gecommuniceert hadden anders niet verklarende geeft den depositant voor reedenen van wetenschap als in den text met presentatie 't selve ten allen tijden desnoods en daartoe gerequireert werden met solemneele eede nader gestand te doen,

Aldus gedaan en gepasseert in 't Casteel de Goede Hoop den 9 Desember 1712

Als gecommitteerdens: - J. Brommert Jan de la Fontaine
(Get) Jan Lambertson

Mij present D.L. Thibault (Secretaris)

(C.J. 570, Minuut Kriminele Prosesstukke, 9.12.1712, C.J. 243, Kriminele Prosesstukke, Desember 1712)

2. DIE GESONKE FONTEIN

Die Berghfontejn-water was volgens die Slotsboo-joernaal nie maklik bereikbaar nie.

Foto: Dr. M. Strydom

2. DIE BERGHFONTEIN-INSKRIPSIES

Berghfontein, nagenoeg 25 kilometer van die Olifantsrivier, waar luitenant Slotsboo sy naam en jaartal (1712) by dié van Oloff Bergh 1682 gevoeg het. (Foto; Dr. M. Strydom)

3. HEERENLOGEMENT- BERGGROT

Die Heerenlogement-berggrot, 25 kilometers vanaf die Olifantsrivier, waar die Slotsboo-leër in 1712 oorgestaan het (Foto: Dr. M. Strydom)

3. DIE HEERENLOGEMENT-INSKRIPSIES

Enkele inskripsies in die Heerenlogement-berggrot. Slotsboo se naam en jaartal verskyn heelbo regs.

4. COMPAGNIESDRIF (OLIFANTSRVIER) ALIAS BOONTJIEGATDRIF

Die Slotsboo-ekspedisie het die Olifantsrivier in 1712 by die samevloeiing van die Doring- en die Olifantsrivier oorgesteek. Hoewel die Slotsboojournal die drif nie by die naam noem nie, was dié deurgang by die twee riviere in daardie stadium ruim 40 jaar lank by die Kaapse reisigers, jagers en veeruilers as Compagniesdrift bekend. Wanneer die twee riviere in vloed was, is voorkeur gegee aan driwwe net bokant die samestroom, maar in die somermaande is die deurgang 'n steenworp onderkant die samevloeiing verkies. Hierdie drif het mettertyd bekend geraak as Boontjiegatdrif sodat die benaming Compagniesdrift geheel en al in onbruik verval het.

(P.L. Scholtz, Die historiese ontwikkeling van die Onder-Olifantsrivier, 1660 – 1902, pp. 30-31, voetn. 20 en 23; L.B. 40, Land Board, 24.10.1836, no.15.

4. COMPAGNIESDRIF (OLIFANTSRVIER) ALIAS BOONTJIEGATDRIF

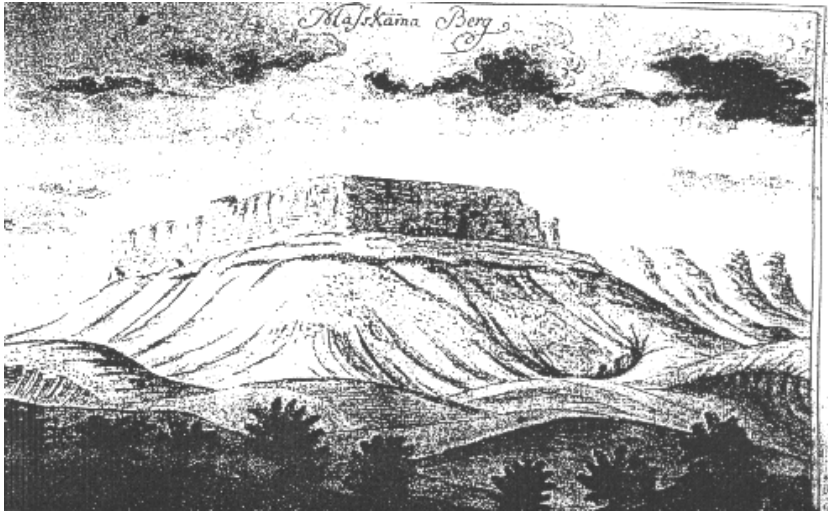
Compagniesdrift by die samevloeiing van die Doring- en Olifantsrivier
(Foto : Die skrywer)

5. SONQUAS-BACKELIJPLAATS

Sonquas-Backelijplaats is, soos Slotsboo indertyd bevind het, 'n waterlose wêreld sonder enige noemenswaardige weiding vir diere (Foto: Die Skrywer)

6. MATZIKAMMA

Die indrukwekkende Matzikamaberg, neffens die Slotsboo-roete, word nie in die reisverhaal vermeld nie.

BRONNELYS

PUBLIKASIES

Böeseken, A.J., red., Resolusies van die Politieke Raad, 4 dele, 1652-1713, Kaapstad, 1957-1975.

De Kock, W.J, D.W. Kruger en C.J. Beyers (agtereenvolgens), Die Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek, 3 bande, Kaapstad, 1968-1977.

De Kock, W.J., red., Suid-Afrikaanse Biografiese Woordeboek, Lys van persone oorlede voor 31 Desember 1950, Kaapstad, 1968.

Cassell's Dutch Dictionary, New edition, door J.A. Jockin-la Bastide en G. Van Kooten, Cassell Ltd., London, 1985.

Groot Woordeboek Afr. – Engels/Engels-Afr., geredigee deur L.C. Eksteen, Woodstock, 1986.

HAT, Verklarende Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal, geredigee deur F.F. Odendal en ander, Kaapstad, 1979.

Mossop, E.E., red., Journals of the expeditions of the honourable Ensign Oloff Bergh (1682 & 1683) and the ensign Isaq Schrijver (1689) ... VRS., 12, Cape Town, 1931.

Mossop, E.E., red., Old Cape Highways, Kaapstad, 1928.

Nienaber, P.J., Suid-Afrikaanse Pleknaamwoordeboek, Deel 1, Kaapstad, 1971.

Nienaber, G.S. en P.E. Raper, Toponymica Hottentotica, 2 volumes, Pretoria 1977.

Raidt, E.H., et al., red., Francois Valentijn: Beschrijvinge van de Kaap der Goede Hoop met de zaaken en daartoe behoorende, Amsterdam, 1726, VRV. 4, 2de reeks, Kaapstad, 1973.

Scholtz, P.L., Die historiese ontwikkeling van die Onder-Olifantsrivier, 1660 – 1902, ... Argiefjaarboek vir S.A. geskiedenis, Pretoria, 1966,11.

Scholtz, P.L., Heerenlogement en Bergfontein, Raad vir Nasionale Gedenkwaardighede, Kaapstad, 1979.

Smit, A.P., Ons kerk in die Bo-Olifantsrivier, N.G. Citrusdal, 1916-1966, Stellenbosch. 1965.

Smit, E., en Andere, Die Geskiedenis van Wellington en Distrik, Wellington, 2000.

Van Dale's Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, bewerk door C.Kruijskamp en F. De Tollenaere, 7 de druk, 'S Gravenhage, 1950.

Verwijs, E. en J. Verdam, Middelnederlandsch Woordenboek, gerediger door F.A. Stoett, 'S Gravenhage, 1885-1927.

Waterhouse, G., Simon van der Stel's Journal of his Expedition to Namaqualand, 1685-1686, London, 1932.

Woordeboek van die Afrikaanse Taal, Deel 1-X1, geredigeer deur P.C. Schoonees en Andere, Stellenbosch, 1950-2000.

ONGEPUBLISEERDE BRONNE

Die Staatsargief Roelandstraat Kaapstad.

R.L.R. 1, Oude Wildschutte Boeken, 1687-1712
 C.8, Resolusies van die Politieke Raad, 1712
 C.336, Attestatien, 1712-1713
 C.432,11, Inkomende Stukke, 1712
 C.510, 111, Uitgaande Briewe, 1710-1713
 C.662, Minuut Proceduuren in die Casteel de Goede Hoop, 1712
 C.702, Memoriën en Instructien, 1708-1712
 C.J. 243, Krimenele Prosesstukke, Desember 1712
 C.J. 570, Minuut Krimenele Prosesstukke, 1712
 l/std. 20/1, Uitgaande Briewe, 1712
 L.B. 40, Land Board, 24.10.1836, no.15

Het Algemeen Rijksarchief Den Haag

V.O.C. 3133, Dagverhaal van den Luitenant Kaij Jessen Slotsbo, Gehouden op zijn tocht naar de Vijanden, den Grooten Amacquas ...13 October 1712 – 22 November 1712

REGISTER
Abba (Hottentot-kaptein) 12, 16, 18, 24, 25
Baartmannen (vissoort) 28, 43
Bakleiplaas (sien Sonquas-Backeleijplaats) vii, 3, 5, 26, 43, 64, 65
Bangehoek 16
Basson 12
Bergh, O.: 22, 42, 57, 60,
Bergfontein: (Oloffs Fontein) ii, 22, 42,43, 44, 74
Bergrivier 1, 8, 12, 14, 17, 18, 23, 32, 33, 38, 39, 40, 44, 56, 67, 68, 70, 72
Blaauw, J. (Hottentot-kaptein): 12, 16, 18, 19, 21
Boesmannen (San, Sonquas) vii, 1, 14
Botma, S.J.: 15, 41
Botmaaspost 13, 14, 41
Camcos (Hottentot-kaptein) 35,
Colbe, P. (Kolb(e) (n)): 10, 11, 39
Coraasj (Hottentot-kaptein) 34
Cornelis (Hottentot-kaptein) 35
Croonie (Cronier, E. of P.) 11, 39
Crommerivier 1, 4, 18, 30, 42, 44, 68,
De Kleine Bos (Daljosafat) 3, 38
De Lange(n), J.: 3, 7, 13, 8, 12, 15, 19, 26, 28, 63, 64, 65
Dieperivier: 16, 36, 45
Dimy (Hottentot-kaptein) 12
Doringrivier (Doornrivier) 27, 43
Douderstadt 13, 14, 17, 22, 24, 28, 30, 34, 35, 36,
Drakenstein vi, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 17, 20, 21, 22, 23, 27, 31, 38, 44, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67
Du Plessis, C.: 31
Du Toit, F.: 3, 8, 9, 38, 56, 58, 61, 66
Duijtsse (Hollanders): 1, 13, 18, 25, 55, 56, 58
Geldenhuijsen, A.: 15, 41
Grigriekwas-Hottentotte 1, 12, 16, 30, 43, 68
Grijskop (Hottentot-kaptein) 35
Groenevalleij 24, 28, 41
Groote Cloof (Piekenierskloof):12, 29, 32, 40
Haarvervalleij 44
Hanibal (Hottentot-kaptein) 13, 32, 40
Heerenlogement (Dassenberghsfontein): ii, 42, 43, 74
Helot, W.: 1, 9, 39, 56, 59, 60, 61, 62, 63

76
Hemery, C.: 43
Hooge Boomen Valleij 43
Hooninghberg (Heuningberg) 13, 15, 16, 41
Hottentotte (Khoi) vi, vii, 1, 2, 3, 4, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 42, 44, 55, 58, 61, 64, 66, 67, 68, 72,
Ingeman, (Hottentot-kaptein) 34
Insiedler, M.: 18, 66
Jackhals (Hottentot-kaptein) 16, 18, 24, 25,
Jan (baas) 11
Janson (Hottentot-kaptein) 32
Jantie (Hottentot-kaptein) 34, 35, 40
Joostenbergh 8, 38
Kaap (Caab)(Kaap die Goeie Hoop) ii, vi,1, 4, 6, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 20, 22, 23, 31, 33, 40, 42, 43, 44, 45, 53, 54, 55, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72
Kanffer, K.:31
Kompagniesdrift (Sien Compagniesdrift) ii, 3, 42,
Kruger, M.: 8, 38
Krysuijsman, A.: 16, 31, 41
Lambertzon, J.: i, 5, 6, 68, 70, 72
Langevalleij (Tythouw): 19, 29, 30, 38, 42
Laubser, J.: 3, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 19, 22, 25, 28, 30, 64, 65
Lo(u)bsersersklip 18, 30
Mulder, J.: 2, 3, 5, 7, 38, 39, 56, 57, 58, 59, 61, 63,
Namacquas v, vii, 1, 2, 4, ,7, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 24, 25, 26, 27, 32, 54, 55, 58, 60, 61, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 74
Neef, H.: 31
Olifantsrivier (Tarrakamma) ii, v, 1, 3, 8, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 40, 42, 43, 55, 56, 58, 61, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73
Ongelukkige Vallei vii, 4, 6, 30, 44, 66, 67
Overneij, J.: 2, 4, 6, 14, 16, 17, 18, 24, 31, 32, 33, 44, 55, 58, 61, 64, 66, 68, 69, 70, 72
Pietersoon, B.: 36, 45.
Pietersoonspost 36,
Piketberg 1, 2, 4, 7, 12, 15, 16, 17, 18,27, 31, 32, 33, 38, 40, 41, 44, 55, 56, 58, 61, 66, 67, 68, 70, 72
Plutto, J. (Hottentot-kaptein): 12, 40
Ras. C.: 8, 38
Renosterfontein 21, 22, 42
Riebeckx Casteel: 35, 39, 41, 44, 45

77
Rossauw, (Rousseau) P: 12, 40
Scipio Africano (Hottentot-kaptein): 13, 14, 15, 21, 31, 40, 44
Secar (Caesar) (Hottentot-kaptein) 13, 32, 40
Sesiliasdrift (Ceciliasdrift) 3, 8, 38,
Simonsvalleij 8
Slotsboo, K.J.: i, v, vi, vii, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 42, 43, 44, 45, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 67
Sonquasdrift 12, 39
Steijn, J.: 12
Stellenbosch vi, vii, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 27, 30, 38, 39, 41, 44, 45, 56, 59, 60, 61, 64, 65, 67, 74
St. Helenabaaij 13, 21
Swartland 1, 4, 14, 33, 41, 67
Swartzenburg 22, 24, 25, 31, 33, 35
Swellengrebel, J.N.S.: 57, 60
Tamboer (Hottentot-kaptein) 29,
Ten Damme, W.: 1, 31, 44, 55, 68, 70, 71, 72
Treurniet 14, 26, 30, 31
Trouwman (Hottentot-kaptein) 33
Van den Bergh, H. en M.: i, 1, 5, 6, 16, 41, 55, 66, 70, 72
Van den Brink, W.: 3, 7, 8, 12, 15, 18, 30, 39, 64, 65
Van der Heiden (Heijden), J: 45
Van der Heidenspost 35
Van der Stel, S.: 22, 39, 42, 43, 44, 53, 74
Van der Stels Casteel (sien Heerenlogement) 22, 28, 43
Van der Stelspost 11
Verlorenvalleij (Quaecomma):42
Verwij, T.: 8, 38,
Vier-en-Twintig Riviere 3, 14, 39, 40, 41, 44
Vissershock 36, 45
Vogelvallij 12
Waterman (Hottentot-kaptein) 34, 40
Wilders (Willers), (Willeirs) 14, 15, 17, 41
Willemsdrift 33
Willerspost 17
Witzenberghen 24
Witteman (Hottentot-kaptein) 34, 40
Zeekoegat 18, 24, 66

